

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 71 (2022), 233-255.

Geliş/Received: 01.06.2022

Kabul/Accepted: 01.09.2022

DOI: 10.46955/ankuayd.1124634

(Araştırma Makalesi/Research Article)

MUALLİMLER CEMİYETİNDEN İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİNE BİR MESLEK ÖRGÜTÜNÜN SERENCAMI (1918-1936)

FROM MUALLİMLER CEMİYETİ (TEACHERS SOCIETY) TO İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ (İSTANBUL UNION OF TEACHERS): THE JOURNEY OF A PROFESSIONAL ORGANIZATION (1918-1936)

YUNUS PUSTU*

ÖZ

Osmanlı ülkesinde modern manada cemiyetleşme faaliyetleri II. Meşrutiyet'in dernekleşme konusunda getirdiği özgürlükler sayesinde yasal zemin kazanmıştır. Bu esnada diğer pek çok meslek grubu gibi muallimler de örgütlenme çalışmaları içerisine girmişlerdir. Ülkemizdeki muallim örgütlenmeleri içerisinde mühim bir yere sahip olan Muallimler Cemiyeti de oluşan bu yasal zeminde 9 Mart 1918 tarihinde tesis edilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın son yılında kurulan ve işgal İstanbul'unun menfi etkilerini bizzat tecrübe eden cemiyet, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecine de yakinen şahitlik etmiştir. Mevcut ortam içerisinde 1922 senesine kadar çok aktif faaliyet göstermesi mümkün olmayan cemiyet, aynı yılın Eylül ayından itibaren yayımlamaya başladığı Muallimler Mecmuası vasıtası ile eğitim politikaları ve muallimlerin hak ve menfaatlerine yönelik kayda değer teşebbüslerde bulunmuştur. Cemiyetin bu doğrultudaki girişimleri 1925 Ağustos'unda Türkiye Muallimler Birliğine iltihak edene kadar devam etmiştir. Ardından İstanbul Muallimler Birliği ismini alan Cemiyet, 1928 senesine kadar mevcut siyasi otorite ile uyum içerisinde çalışmıştır. 1928 Ağustos'unda gerçekleşen son genel kongresinde Türkiye Muallimler Birliğinin konfederasyona dönüşmesi sonrası ise tekrar müstakil bir yapıya kavuşmuştur. 1929 senesi ile birlikte yeniden teşkilatlanma çabası içerisine giren Cemiyet, 1936 senesinde derneklerin kapatılma sürecinde hükümetin baskısı ile kendini lağvedene kadar ilk devresinde olduğu gibi özgün bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Muallimler Birliği, Muallimler Cemiyeti, Muallimler Mecmuası, Türkiye Muallimler Birliği.

ABSTRACT

The activities of associations and civil society, in modern terms, within the Ottoman Empire gained a legal ground with the freedom reached in the Second Constitutional Era regarding the operations of societies. Accordingly, teachers began to organize like other professions at that period. Muallimler Cemiyeti (Teachers Society), which had a significant place among teacher organizations in Turkey, was established upon that legal ground on March 9, 1918. Having been founded at the end of the World War I and experienced the negative effects of the occupation of Istanbul, the Society also witnessed the process of transformation from empire to republic. Since it was not possible for the Society to actively work in such a difficult period, it started to publish Muallimler Mecmuası (Journal of Teachers) beginning from September, 1922; and made remarkable contributions to education policies and rights of the teachers. This kind of activities of the Society continued until August, 1925, when it joined Türkiye Muallimler Birliği (Turkey Teachers Union). Then, the Union worked in step with the government till 1928. With its general assembly in August, 1928; İstanbul Union of Teachers turned into a confederation and had a separate body. The Union aimed at reorganization in 1929, and tried to continue its activities, as in its first phase, until 1936 when the organization repealed itself with the pressure of the government in the process of the abolishment of associations.

Keywords: İstanbul Union of Teachers Journal of Teachers, Teachers Society, Turkey Teachers Union.

* Yüksek Kurum Uzmanı, Dr., Türk Tarih Kurumu, yunuspustu@gmail.com, ypustu@ttk.gov.tr, ORCID: 0000-0003-4409-2325.

Extended Abstract

Society activities in the modern senses gained legal ground in the Ottoman country, thanks to the freedom brought by the Constitutional Monarchy in terms of association. In the meantime, like many other professional groups, teachers have also started organizational activities. The Teachers' Association, which has an important place among the teacher organizations in our country, was established on 9 March 1918 on this legal ground. The main purpose of this study is to deal with the establishment of the Teachers' Association, its activities, its stance against the governments of the period in the historical period, and its abolition with a collective perspective. Within the scope of the study, the developments that took place during the period starting from 1918, the year the association was founded, until 1936, when it was dissolved, will be discussed from the perspective of a non-governmental organization.

Organizational attempts of teachers in the modern terms in the Ottoman Empire started with the declaration of the Constitutional Monarchy. As far as it can be determined, 14 teacher societies were established in the freedom environment provided by the Constitutional Monarchy. It is seen that most of them did not show much presence in the conjuncture of the period and were short-lived. Despite the fact that the Teachers' Association was founded in the years of the First World War and continued in occupied Istanbul for about three years, it had a much more active working life compared to other societies.

It is certain that the Teachers' Association struggled with the difficulties brought by the occupation. The Association, which held its meetings in secrecy in this current environment, also did not hesitate to support the National Struggle movement in Anatolia within the means and in accordance with its mission. Although the society gained a comfortable environment after the signing of the Treaty of Lausanne, it confronted the Ankara government as it brought serious criticisms to the education policies of the period through its publication, *Muallimler Mecmuası*.

The attitudes of the Teachers' Association towards the education policies of the political power and to defend the rights of the teachers between the years 1922-1925 are quite original, clear and admirable. Although the Turkish Teachers' Union, whose organization was much larger and more effective than itself, preferred to be the implementer of the policies of the political will rather than defending the rights of the teachers by putting the main purpose of the Turkish Teachers' Union to the background, the Teachers' Association remained true to its aims in the organization and continued its activities in a way that befits its civil society qualifications

The efforts and criticisms of the Teachers' Association to intervene in education policies and its attitude towards defending the rights of teachers continued uninterruptedly until August 1925. After the aforementioned date, the Association, which joined the Turkish Teachers' Union and took the name of Istanbul Teachers' Union, and started to continue its activities as a branch of it, has resulted in a visible change in its attitude towards the political will with this transformation.

Acting as a branch of the Turkish Teachers' Union between 1925 and 1928, the Istanbul Teachers' Union had to act in line with the ruling policies in general terms. After the transformation in the organizational structure of the Turkish Teachers' Union in the congress of 1928, the transition to the confederation method and starting to be governed by the trusteeship, the Teachers' Association started to act independently again. Despite the financial inadequacies after 1929, the Istanbul Teachers' Union, which tried to organize an independent structure and started its activities, tried to maintain its existence until 1936 in an original and critical stance close to the attitude in its first years of operation. Although the Istanbul Teachers' Union made a remarkable effort to survive and regain its former effectiveness, it is seen that it was not able to achieve this much in the political conjuncture of the period. The pressure of the Republican People's Party on societies and associations is an important factor in this. This attitude of the People's Party is not unique to the Istanbul Teachers' Union and is valid for all associations operating in the period. In this environment, the Istanbul Teachers' Union had to dissolve itself in 1936 as a result of the pressures of the Republican People's Party.

The Association of Teachers, with its name at the time of its establishment started its activities in the Ottoman period, lived through the years of occupation, continued its existence with its critical attitude after the proclamation of the Republic, and then had to give up this attitude for financial and political reasons. From this aspect, it has a significant role in the history of teacher organization in our country.

Giriş

Cemiyetleşme/dernekleşme girişimleri insanoğlunun ortak bir amaç uğrunda birlikte hareket etme gereksiniminden doğmuştur.¹ Bakıldığında dinî ve iktisadi kaygıların bunda temel itici güç olduğu görülecektir. Osmanlı ülkesinde ilk devirlerden itibaren aktif bir şekilde varlık gösteren esnaf locaları, vakıflar ve tekkeler (tarikatar) bunun en önde gelen örneklerindedir. Buna rağmen -o sırada yasal bir zemine dayalı olmasa da- modern manada cemiyetleşme teşebbüsleri ancak 3 Kasım 1839 tarihinde ilân edilen Tanzimat Fermanı ile başlamıştır.² Bu esnada daha çok gayrimüslim unsurlar cemiyetleşme çalışmaları içerisine girmiş ve bunların çoğunluğu gizli ve illegal şekilde hareket etmiştir. II. Abdülhamid'in bu husustaki tutumu sebebiyle benzer bir durum I. Meşrutiyet'in ilanından sonra da sürmüştür.³ Osmanlı'da cemiyetleşme faaliyetlerinin yasal zemin kazanması ise 23 Temmuz 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'in hemen ardından⁴ 6 Ağustos 1908'de kabul edilen "Cemiyetler Kânunu" ile birliktedir.⁵ Bundan sonra mevcut cemiyetler hukuki bir yapıya kavuşurken, ayrıca ülke genelinde pek çok yeni ilim, kültür ve meslek cemiyetleri oluşmaya başlamıştır.⁶

İstanbul, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte sivil toplum kuruluşları açısından önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu süreçte, diğer pek çok meslek grubu gibi muallimler de cemiyetleşme gayreti içerisine girmiştir. Bu esnada tesis edilen ilk muallim örgütlenmesi, II. Meşrutiyet'in yürürlüğe girmesinden hemen önce faaliyete başlayan Encümen-i Muallimindir. Akabinde oluşturulan diğer muallim cemiyetleri ise "Muhafaza-i Hukuk-ı Muallimîn Cemiyeti", "Cemiyet-i Muallimîn", "Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimîn Cemiyeti", "Millî Muallimler Cemiyeti", "Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimîn Cemiyeti", "Mahfel-i Muallimîn", "Konferans Cemiyeti", "Muallimler Yurdu", "Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti", "Dârümuallimîn Mezunları Cemiyeti"dir.⁷

II. Meşrutiyet devresinde kurulan muallim cemiyetleri sayı bakımından fazla olsa da, bunların çoğu uzun ömürlü ol(a)mamıştır. Bir kısmının ise kâğıt üzerinde kaldığı ve çok fazla varlık gösteremediği görülmektedir. Balkan Harpleri ve sonrasında patlak veren I. Dünya Savaşı'nın getirdiği menfi ortam bunun en temel sebebidir. Muallimler Cemiyetinin tesisi de işte tam bu ortam içerisinde gerçekleşmiştir. Kuruluşunun hemen ardından İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi (13 Kasım 1918-6 Ekim 1923) ve getirilen toplantı yasakları, Cemiyetin ilk yıllarındaki icraatlarının sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Ancak devam eden yıllarda, medeniyetlere başkentlik yapmış İstanbul'un da verdiği entelektüel birikimle, bu açığı fazlasıyla kapatmıştır. Bu yönü ile Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde faaliyet yürüten, bu süreçte siyasal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak yapısal ve fikrî dönüşümler yaşayan Muallimler Cemiyeti, ülkemizin muallim örgütlenme tarihi açısından incelemeye değer bir öneme sahiptir.

1. Muallimler Cemiyetinin Teşkili

Muallimler Cemiyeti, 9 Mart 1918'de İstanbul merkezli olarak⁸ Ahmet Halit (Yaşaroğlu) Bey'in öncülüğünde tesis edilmiştir. Ahmet Halit Bey'in bu konudaki ilk girişimleri 1914 senesindedir. O sırada 22-23 yaşlarında olan Ahmet Halit Bey, kendi ifadesi ile "*bir muallimler cemiyeti kurulması sevdasına*" düşmüştür. Muallimler de o sırada bir cemiyet tesis etmek ister vaziyettedir. Fakat memleket dâhilinde örfi idarenin hâkim olması nedeniyle öne atılan çıkmamıştır. Nihayet Ahmet Halit Bey -muhtemelen 1915 senesi içerisinde- "Muallim Ordusu'na Açık Mektup" başlıklı bir beyanname bastırarak bütün ilkokullara göndermiştir. Ardından ise iletildiği mektuplarla

¹ Fikret Tokgöz, "Dernekler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, 366.

² Ahmet Karaçavuş, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

³ Zehra Arslan, "Osmanlı'da Toplumsal Örgütlenmeye Geçiş ve Cemiyetleşme Faaliyetleri", *Türk Yurdu*, 276 (2010), 58-61.

⁴ Zafer Toprak, "1909 Cemiyetler Kanunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, 205.

⁵ Detaylı bilgi için bkz. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*, İstanbul, 1987, 1-42.

⁶ Toprak, "Cemiyetler Kanunu", 207.

⁷ II. Meşrutiyet devresinde tesis edilen muallim dernekleri hakkında bkz. Yahya Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22 (1990), 1-48; Yunus Pustu, "Nizamnâmelerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 98 (2018), 1-40.

⁸ *Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnâmesi*, İstanbul, 1919, 2. Muallimler Cemiyetinin kurulma kararı 8 Mart 1918 tarihinde Darülfünun konferans salonunda gerçekleşen bir toplantıda alınmıştır. Ancak kuruluş nizamnamesinde de yer aldığı üzere 9 Mart'tır. Cemiyetin kurucu başkanı Ahmet Halit Bey de bunu teyit etmektedir. Ahmet Halit Bey'in bu hususta *Bilgi* dergisinde yayımlanan söyleşi şu şekildedir; "*Martın 9'uncu Cuma günü nizamname kabul edilmiş ve idare heyeti seçilmiş olduğuna nazaran cemiyetin kuruluşunu bu tarihten başlatmak doğru olacaktır*". Bkz. A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 11.

muallimlerin bu husustaki fikirlerini sormuştur. Gelen cevaplar umut vericidir. Özellikle Fatih Numune Mektebi Müdürü Yusuf Ziya Bey'in cevabı, muallimlere bazı maddi menfaatler temin edilmesi halinde bu teşebbüsün müspet neticeler verebileceği yönündedir. Ancak Ahmet Halit Bey'in bu girişimi İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkezine ulaştırılmış ve bunun nasıl karşılanacağı sorulmuştur. Duruma şahit olan İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi üyelerinden Doktor Nazım Bey bunun pek hoş karşılanamayacağını ifade etmiştir. Bu durum ilk etapta bir hayal kırıklığı oluştursa da Ahmet Halit Bey'in Doktor Nazım'ı bularak maksadını bizzat ona iletmesi bu menfi ortamı tersine döndürmüştür.⁹

Resim 1: Ahmet Halit Yaşaroğlu (<http://www.oktayarar.com/ahmet-halit-yasaroglu/tr/28697>)

Ahmet Halit Bey muallimleri bir araya getirecek bir cemiyet kurma fikrini 8 Mart 1918'de ilk mektep meclisine aza seçmek amacıyla Darülfünun konferans salonunda gerçekleştirilen bir toplantıda dile getirmiştir. Ahmet Halit Bey'in gündem dışı olan bu teklifi kongre katılımcıları tarafından müspet karşılanmıştır. Bunun üzerine merkezi İstanbul olmak üzere Muallimler Cemiyetinin kurulmasına karar verilmiştir.¹⁰ Bu sırada ayrıca Ahmet Halit, Hüseyin Hüsnü, Sadullah, Muhammet Fevzi, Ahmet Asım, Ali Şevki, Refet Avni, Mustafa Fehmi ve Seyfettin Arif Beylerden müteşekkil bir heyet seçilerek bunlara tesis edilecek cemiyetin nizamnamesini kaleme alma görevi verilmiştir. Adı geçen heyet bir gün sonra Büyük Reşit Paşa Mektebinde bir araya gelmiştir. Bu sırada ayrıca hukuki kimliği sebebiyle avukat İrfan Emin Bey de toplantıya davet edilmiştir. 9 Mart 1918'de adı geçen kişilerin katılımı ile gerçekleşen toplantıda daha evvel Ahmet Halit Bey'in hazırlamış olduğu dokuz maddelik cemiyet nizamnamesi üzerinde karar kılınmıştır. Oluşturulan nizamname Ahmet Halit ve Hüsnü (Yalman) Beyler tarafından 10 Mart'ta Emniyet Genel Müdürlüğüne iletilerek resmî işlemler de tamamlanmıştır.¹¹

⁹ A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 5-7.

¹⁰ A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, 7-9. Ayrıca bkz. Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940*, Ankara: Doğan Basımevi, 1978, 107.

¹¹ *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1-*, İstanbul: Matbaa-i Orhaniye, 2 Mayıs 330/919 Cuma, 25-26; *Muallimler Cemiyeti, 1936-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-*, İstanbul: Evkaf Matbaası, 3 Kânunuevvel (Ocak) 1933-1920, 1. Bahsi geçen bu iki risaleye rağmen Ahmet Halit Bey'in *Bilgi* dergisinde yayımlanan konuşmasında verdiği bilgi farklıdır. Onun ifadesi toplantıya bizzat katıldığı için önemlidir. İfade ettiğine göre bir araya gelinen yer Bayezit'teki Merkez/İkbal Kiraathanesinin yanında yer alan ve o sırada Marmara Sineması olarak anılan yerin Türk Ocağına bakan kısmıdır. Bkz. A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 9-11. Bahsi geçen nizamname şu şekildedir; "1- Merkezi Dersaadette olmak ve icabında taşrada şubeleri bulunmak üzere (Muallimler Cemiyeti) nâmile bir cemiyet teşkil edilmiştir. 2- Cemiyetin maksadı muallimleri yekdiğerine tanıtmak ve onların ilmi, içtimai, iktisadi ihtiyaçlarını ve mevkii ihtiramlarını temine ve halkın irfanını yükseltmeğe çalışmak gibi hususattır. 3- Cemiyet; maksadının temini husulü için âsâr ve resâili mütenevvia celp ve cem, muallimin ve talebeye mahsus meslek ve ders kitapları ile mecmualar neşir, münazara ve muhazaralar, tenezzüh ve seyahatler tertip, teavün ve tasarruf sandıkları teşkil eder. 4- Osmanlı Muallimleri senevi lâakall 25 kuruş vermek ve nizamnâmeyi kabul etmek şartıyla cemiyete aza olurlar. Cemiyetin maksadına hâdim icraat, muavenat ve teberruatta bulunan zevat meclisi idare kararile âzâyı muavine, fahriye ve mümtaze sıfatı ile Cemiyete kabul olunur. 5- Cemiyetin umuru kongre tarafından müntehab (seçilmiş) dokuz kişiden mürekkep heyeti idareye muhavveldir. Heyeti idare lâakall ayda bir içtima eder. 6- Heyeti idare, kendi arasından bir reis, bir reisi sâni, bir kâtibi umumî ve bir muhasebeci intihap eder. 7- Heyeti umumiye bir kongre halinde her sene imtihanlardan bir hafta evvel alelâde içtima eder. Heyeti idare bir sene zarfındaki mesaisinin ve hesabâtının netayicini heyeti umumiyeye arzeder. Kongre yeni heyeti idareyi

Bu sayede kanuni olarak kuruluşu tamamlanan Cemiyetin kurucu başkanı o esnada Beşiktaş Barbaros Numune Mektebi Müdürlüğü vazifesinde bulunan Ahmet Halit Bey'dir. İkinci başkanlıkta Süleyman Kanuni Mektebi Müdürlüğünü yürüten Refet Avni Bey yer almıştır. Cemiyetin genel sekreteri Barbaros Numune Mektebi tarih ve coğrafya muallimi Mustafa Fehmi Bey'dir. Veznedarlığı Çırak Mektepleri Genel Müdürü Asım Bey üstlenmiştir. İdare Heyeti'nin diğer üyeleri ise Süleymaniye Kız Numune Mektebi Müdürü Ali Şevki, Köprülü Numune Mektebi Müdürü Fevzi, Beyazıt Numune Mektebi Müdürü Sadullah, Ticaret Mekteb-i Âlisi Müdür Yardımcısı Hüsnü (Yalman)¹² ve Mecidiye Vakıf Mektebi Müdürü Seyfi Beylerdir. İlaveten iki de yedek aza seçmiştir. Bunlar o sırada Fatih Numune Mektebinde görev yapmakta olan Zeki ve Hüsameddin Beylerdir.¹³

Devam eden süreçte cemiyetin müessisi Ahmet Halit Bey'in "*ihtirasa meydan vermemek gayesiyle*" bu makamdan feragat ettiğini görmekteyiz. Bu sebeple kuruluşundan yaklaşık sekiz ay kadar sonra 17 Kasım 1918 tarihinde İdare Heyeti Rıza Tefvik Bey'in başkanlığında bir araya gelmiştir. Bu sırada ikinci başkanlığı Halide Edip (Adivar) Hanım, idare müdürlüğünü Nakiye Hanım, genel yazmanlığı Sadullah Bey, muhasebecilik ve veznedarlık görevlerini ise Ahmet Hamdi Bey yürütmüştür.¹⁴

2. Kuruluşundan 1925'te Türkiye Muallimler Birliğine İltihakına Kadar Muallimler Cemiyetinin Faaliyetleri

Muallimler Cemiyetinin tesis edildiği dönemde ülkenin içerisinde bulunduğu durum pek iç açıcı değildir. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda kurulması ve teşkilatlanmaya mesai sarf ettiği devrede İstanbul'un işgal altında (13 Kasım 1918-6 Ekim 1923) oluşu, ilk yıllarındaki faaliyetlerinin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu menfi şartlara rağmen olağan ve fevkalade kongreler düzenlenerek varlık gösterilmeye uğraşmıştır. Bu süreçte ilk iki yıl Cemiyet işleri Türk Ocağı binasında yürütülmüştür. İşgal kuvvetlerinin baskısı neticesinde 9 Mart 1920'de Türk Ocağının kapatılması üzerine ise çalışmalar gizli bir şekilde Ahmet Halit Bey'in Şehzadebaşı'nda açtığı Türk Kadın Dershanesinde sürdürülmüştür. Ardından ise içtimaların bir sene kadar icra edildiği yer Koska'daki Asri Mektep ve Kızlar Lisesidir. Sonrasında toplantılar yine illegal surette ve gizlilikle Nakiye Hanım'ın idaresinde bulunan Fevziye Mektebinde gerçekleşmiştir.¹⁵

Mevcut ortam içerisinde Cemiyet, ilk yıllarında kongreler düzenlemenin ötesinde çok fazla faaliyet gösterebilmiş değildir. Bu esnada toplanan olağan ve fevkalade kongreler vasıtası ile heyetler yenileyerek teşkilat canlı tutulmaya çalışılmıştır. Tespit edilebildiği kadarıyla gerçekleştirilen ilk kongre 12 Aralık 1918'dedir. Bu esnada İdare Heyetinin yenilendiği görülmektedir. Oluşan heyette Darülfünun müderrislerinden Feylosof Rıza Tefvik Bey fahri başkanlığı üstlenmiştir. Halide Edip (Adivar) Hanım başkanlığa, Nakiye (Elgün) Hanım idare müdürlüğü ve veznedarlığa, Sadullah Bey genel sekreterliğe ve Ahmet Asım Bey de muhasebeciliğe getirilmiştir. Hakkı Tarık, Hüseyin Hüsnü, İrfan Emin, Ahmet Hamdi, Mahmut Fevzi ve Hüsnü Hamit Beyler ise diğer üyelerdir. Bu sırada sadece sekiz maddeden oluşan bir nizamnameye sahip olan Cemiyetin üzerinde genel bir durgunluk havası hâkimdir. Bu şartlar içerisinde görevi devralan heyet, Cemiyetin amaç ve vazifelerini makul bir şekilde tespit edip ortaya koymadan gerçekleştirilecek girişimlerin faydalı neticeler vermeyeceği kanaatindedir. Bu sebeple ilk iş olarak amaç ve faaliyetlerin çerçevesini tespit edecek bir nizamnamenin hazırlanmasına karar verilmiştir.¹⁶ Bunun için 1919 senesi Ocağında fevkalade olarak bir kongre yapılmıştır. Kongrede daha önce kaleme alınmış olan ancak yeterli bulunmayan nizamnamenin gözden geçirilerek daha kapsamlı hâle getirilmesi kararlaştırılmıştır. Devamında bu iş için Ahmet Hamdi, İrfan Emin, Hüseyin Hüsnü, İbrahim Memduh ve Enver Kemal Beylerden oluşan bir encümen oluşturulmuştur. Encümen, teşkilinin hemen ardından vazifeye başlayıp

intihâp ve gelecek sene bütçesini tanzim ile mukarreratı mukteziye ittihaz eder. Fevkalade içtima heyeti idarenin daveti ile olabilir. 8- Cemiyetin varidatı, azanın taahhüti seneviyesi, teavün ve tasarruf sandıkları temettuatından ayrıca kararlaştırılacak bir miktar, âsar ve telifat ve müsamere hâsılatı, teberruat vesairenden ibarettir. 9- Nizamname heyeti umumiye kararı ile tâdil edilir". Bkz. A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 9-10. Hazırlanan bu nizamname bastırılarak yurt genelinde dağıtılmış ve Muallimler Cemiyetinin tesisi ilan edilmiştir. Merkez ve taşra muallimlerinin buna ilgisi oldukça yoğundur. Bu sebeple oluşturulan nizamname hemen tükenmiştir. Bu nedenle nizamname ikinci kez basılmıştır. Bkz. İsmail Göldaş, *Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I*, İstanbul: Öğretmen Dünyası Yayınları, 1981, 26.

¹² *Bilgi* dergisinde Hüsnü Bey'in soyadı "Yaman" olarak geçse de bu sehven yazılmıştır. Doğrusu "Yalman"dır.

¹³ A. Halit Yaşaroğlu "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 9-10.

¹⁴ Göldaş, *Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I*, 26-27; Zeki Sarıhan, *Millî Mücadele'de Maarif Ordusu*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2013, 207-208.

¹⁵ A. Halit Yaşaroğlu, "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950, 11. Ayrıca bkz. Göldaş, *Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I*, 27.

¹⁶ 12 Aralık 1918 tarihli kongrede oluşan idare heyetinin beş aylık icraatları ve gelecek dönemki hedefleri hakkında bkz. *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1-*, 4-11.

kısa sürede verilen işi tamamlayarak hazırladığı nizamnameyi kongrenin onayına sunmuştur. Kongrece kabul edilen beş fasıl ve 57 maddeden mürekkep nizamname, İdare Heyetinin son incelemelerinin ardından bastırılarak yayımlanmıştır.¹⁷

Nizamnamede dikkat çeken hususlardan ilki -o sırada oldukça yaygın olmasına rağmen- Cemiyetin siyasi şahsiyetlere bağlanmayı uygun bulmamasıdır. Bu karar o dönem için oldukça radikal bir adımdır. Özgür ve özgün bir şekilde hareket edebilmek ancak bu sayede sağlanabilecektir. Bunun yanında siyasi seçimlere müdahale edilmeyeceği ve benzer oluşumların teşkiline karşı çıkılmayacağı özellikle vurgulanmıştır. Örgütlenmenin temel gayesi güncel politik meselelere dâhil olmadan, muallimler arasında dayanışmanın temini, onların haklarının korunması, gelecek nesillerin çağdaş ve özgüvenli bir şekilde yetiştirilmesidir.¹⁸

21 Mart 1919'da Darülfünun konferans salonunda bir içtima daha yapılmıştır. Bu birleşim ayrı bir kongre olmayıp 1919 senesi Ocak ayı başındaki kongrenin devamı niteliğindedir. Burada hüküm ve teftiş heyetleri seçimi gerçekleştirilmiştir. Ocak ayında düzenlenen kongrede son hali verilen ve yayımlanan nizamnamenin ardından bu toplantıda da bahsi geçen heyetlerin oluşturulması ile Cemiyetin idarî teşkilatlanması tamamlanmıştır.¹⁹

12 Aralık 1918'de teşekkül eden İdare Heyeti, her türlü yokluğa rağmen kısa süre (beş ay) içerisinde kayıtlı aza sayısını 66'dan 270'e çıkarmıştır. Cemiyet idaresi bu esnada mensuplarından alınan aidatların hayata geçirilecek etkinlikleri karşılayacak raddede olmamasından dolayı, nizamnamenin verdiği salahiyyete dayanarak aynı yılın 27 Mart'ında Ferah Tiyatrosunda bir müsamere icra etmiştir. Bu sayede 420 lira kadar bir gelir temin edilebilmiştir.²⁰

Çeşitli sebeplerle müşkül duruma düşen muallimlerin mağduriyetlerinin giderilebilmesi için de bazı teşebbüsler söz konusudur. Daha önce yangın sebebiyle mağdur olmuş, özel bütçeden aylık alan muallimlere verilen iki maaş kadar avansın geri ödemesi, İdare Heyetinin gayretleri neticesinde iptal edilmiştir. Bunun yanında maaşlarını alamayan²¹, ekonomik açıdan mağduriyete düşen meslektaşlar için çeşitli girişimler söz konusudur. Ayrıca heyet, onların sağlık (doktor, eczacı), adliye (avukatlık), nakliye, seyahat gibi işlerinden indirimli ücretlerle istifade edebilmeleri için çalışmalarında bulunmuştur. Bu devrede uygun bir bina teminine uğraşılsa da sonuç alınamamıştır.²²

Muallimler Cemiyetinin ikinci genel kongresi 2 Mayıs 1919 tarihinde toplanmıştır²³. Kongrede fahri başkan aynı kalırken Halide Edip Hanım'ın yerine başkanlığa Nakiye Hanım seçilmiştir. Önceki heyette aza olan İrfan Emin Bey genel sekreterlik, Ahmet Hamdi Bey ise muhasebecilik ve veznedarlık vazifesini üstlenmiştir. İdare müdürü ise heyete ilk defa dâhil olan Bediattin Bey'dir. Ahmet Salahattin, Ahmet Malik, Hüseyin Hüsnü, Hakkı Tarık ve Sadullah Beyler heyetin diğer üyeleridir. İstanbul'da işgal şartları altında kayıtlı üye sayısının 270'ten 500'lere kadar çıkartılması bahsi geçen heyetin önemli bir başarısıdır. Bunun yanında müstakil bir yer tahsisi konusunda önemli teşebbüslerde bulunulmuş ve bunda başarı sağlanmıştır. O sırada Türk Kadın Dershanesinde işlerini yürüten muallimler, İdare Heyetinin girişimleri ile Ferah Apartmanı'nda bir kat kiralamayı başarmıştır. Dokuz ay kadar işler buradan yürütüldükten sonra yaşanan maddi imkânsızlıklar nedeniyle Darülfünun Emanetine başvurularak Darülfünun konferans salonunda bir oda tedariki sağlanmıştır. Ancak buranın da işgal kuvvetlerinin tacizine uğraması tekrar mağduriyete düşülmesine sebebiyet vermiştir. Bu yetmezmiş gibi o esnada bir kısım evrak ve defterle bazı eşyaların zayi olduğu anlaşılmaktadır. Yer tahsisi konusundaki gayretler bundan sonra da devam ettirilmiştir. Henüz sonuç alınmasa da o esnada mebani-i hayriyeden bir mahal tahsisi için son aşamaya gelindiği anlaşılmaktadır.²⁴

¹⁷ *Muallimler Cemiyeti, 1936-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2- 2.* Nizamname hakkında ayrıca bkz. Ahmet Kısa, "Mütareke İstanbul'unda Muallimler Cemiyeti ve Faaliyetleri (1918-1922)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 31 (2020), 214-217.

¹⁸ Esas ve dâhili nizamnamenin diğer maddeleri hakkında bkz. *Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnâmesi*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1335 (1919).

¹⁹ *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1- 4; Muallimler Cemiyeti, 1936-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2- 1.*

²⁰ *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1- 6.*

²¹ Muallimlerin alamadıkları maaşları konusunda Cemiyetin bir girişimi hakkında bkz. "Muallimler cemiyetinin Yeni Müracaatı", *Vakit*, 10 Haziran 1923, 2.

²² *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1- 6-8.*

²³ *Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1- 4. Muallimler Cemiyeti, 1936-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2- 1.*

²⁴ *Muallimler Cemiyeti 136-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-, 2-7.*

Muallimler Cemiyetinin karşılaştığı bir diğer sorun ilk mektep kanununun tatbiki ve bütçede tasarrufa gidilmesi adına İstanbul vilayet idaresinin kararı ile bir kısım muallimin açıkta kalmasıdır. İlk mektep muallimlerinin uzun süredir alamadıkları maaşları meselesi de bu devrede gündeme gelen ayrı bir sorundur. İdare Heyeti, onların bu mağduriyetlerinin giderilmesi adına resmî makamlar nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Özellikle ilk kademedekilerin maaşlarını genel bütçeden alabilmeleri için Sadaret, Dâhiliye, Maliye ve Maarif Nezaretleri nezdinde teşebbüsler söz konusudur. Ayrıca gazetelere ilan verilmek suretiyle boşa kalanlara iş imkânı sağlanmaya çalışılmıştır. İdarenin bu husustaki bir diğer çabası ise taşra mektep idareleri ile iletişime geçilerek boşa kalan muallimlerin istihdamının sağlanmaya çalışılmasıdır.²⁵

Gerçekleştirilen bu teşebbüslere rağmen ilk mektep muallimlerinin mağduriyetleri giderilebilmiş değildir. Yaşanan sorunların önüne geçme gayretlerine rağmen girişimlerin sonuç vermemiştir. Bu durum Muallimler Cemiyetinin temelini oluşturan ve en kalabalık zümresini teşkil eden ilk mektep muallimlerinin greve gitmesine neden olmuştur.²⁶ Orta ve yüksek kısımlarda görev yapan muallimler maaşlarını genel bütçeden aldıklarından bu hususta ilk mektep muallimlerinden daha şanslı durumdadırlar. Bu sebeple orta ve yüksek kademe muallimleri greve genel olarak duyarsız kalmıştır. İddia edildiğine göre -İdare Heyetinde orta mektep muallimlerinin baskın olduğu- Cemiyet idaresi ayrıca dönemin neşriyatı vasıtası ile grevle alâkasının bulunmadığını ilan etmiştir.²⁷ Çeşitli vesilelerle İdare Heyeti, kendisine yöneltilen bu eleştirilere cevap vermeye çalışsa da üzerine düşen mesuliyeti tam manasıyla yerine getiremediği muhtemeldir. Zira ilk mektep muallimleri için gösterilen çaba, resmî makamlar nezdinde girişimlerde bulunmanın ötesine geç(e)memiştir. Bu hususta yapılan açıklamalarda Cemiyetin bir sendika olmadığı ve greve teşvik konusunda bir yetkisinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca maddi yetersizliklerden dolayı ilk mektep muallimlerine manevi destekten başka bir şey sunulmadığı itiraf edilmiştir.²⁸ Bu durum karşısında *Genç Yolcular* mecmuasında kaleme alınan isimsiz bir yazıda, ilk mektep muallimlerinin tepkileri şu şekilde ortaya konulmuştur;

“Gerçi Muallimler Cemiyeti diye bir örgütlenme mevcuttu. Ve bu cemiyet arada bir beyannâme, kongre ve müsamere ile kurulduğunu ilan etmekten geri kalmazdı. Fakat kuruluşundaki anlamsızlık, vuzuhsuzluk ve ancak uzun bir zaman içinde etrafına toplayabildiği küçük bir öğretmen zümresi, bu cemiyetin bizde üfürülerek şişirilmiş, ismi büyük, mensubiyeti büyük, lakin içi bomboş cemiyetler kadar cansız olduğunu gösteriyordu. Nihayetsiz, mantıki ve ciddi bir tahminden ibaret olan bu hükümleri, öğretmen grevi kesin olarak ispat etti; öğretmenlerin üç aydan beri devam eden iniltileri, kendilerini temsil etmek iddiasında bulunan meslektaşlarını -ki bugün Muallimler Cemiyeti yönetimini ima etmişlerdir- ancak bir bildiri yayımlayarak Mebusana kadar birkaç gezinti yapmaya sevk edebildi. Nihayet, hissiyat durmayıp akan cereyanlar ortasında öğretmenleri kesin bir harekete sevk etti: Grev! Muallimler Cemiyeti bununla da alakadar olmadı; arkadaşları hayatlarını, maaşlarını tehlikeye koyuyorlar, belki de kânunun hangi maddesine çarpılmayı göze alıyorlar; fakat cemiyetin yönetim kurulu başkanları yerlerinde rahat, sessiz duruyor.

Bence “grev” olayı ve onu izleyen faaliyet, bugün Muallimler Cemiyetinin faal uzvu olan zümreyi manen düşürmüştür. Manen düşürülenler, maddeten de bu durumu kabul etmezlerse, yani derhal çekilmezlerse, cemiyet de manen sukutunu ilan etmiş olacaklardır.²⁹

Yaşanan bu gelişmeden dolayı ilk mektep muallimlerinin kendi derneklerini kurmak için girişimlerde buldukları görülmektedir. İdare Heyeti bunun önüne geçmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Nitekim çok geçmeden ilk mektep muallimleri “Mekâtib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti” adıyla kendi örgütlerini kurmuşlardır. Muallimler Cemiyeti idaresi teşkiline mâni olamadığı bu oluşumla ilerleyen dönemde birleşme çabası içerisine girmiş, ancak müspet sonuç alamamıştır. Mekâtib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti yönetiminden bu talebe verilen cevap, değil şimdi sonrasında bile bunun imkânsız olduğudur. Bunun için gösterilen sebep ise

²⁵ *Muallimler Cemiyeti 136-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-, 2-5.*

²⁶ Burada Muallimler Cemiyetinin başlangıçta ilkökul muallimlerinin gayretleri ile kurulmuş bir meslek örgütü olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak kurucularının öngörülü davranmaları nedeniyle Cemiyet, yelpazesini geniş tutarak orta ve yüksek kademe muallimlerini de bünyesine katmıştır. Cemiyet nizamnamesi hazırlanırken de bu husus dikkate alınmıştır. Buna rağmen orta ve yüksek kesim muallimlerinin Cemiyete yeterli ilgiyi göstermediği bir gerçektir. Mevcut bu tabloya rağmen Cemiyet idaresine orta kademe muallimleri hâkim konumdadır. Bu durum Cemiyetin asli unsuru olan ilk mektep muallimlerinin ikinci planda kalmasına ve sorunları ile hakiki manada ilgilenilememesine zemin hazırlamıştır. İlk mektep muallimlerinin grevine giden yolu açan unsurlardan biri de buradan doğmuştur. Bkz. İsmail Göldaş, *Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I*, 26-27; Yahya Akyüz, *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri (1839-1950)*, Pagem Yayınları, Ankara, 2012, 304.

²⁷ Göldaş, *İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi (1920)*, İstanbul: Kardeşler Basımevi, 1984, 45.

²⁸ *Muallimler Cemiyeti 136-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-, 5-6.*

²⁹ Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 232-233.

ilk mektep muallimlerinin sorunları ile diğer kademelerde görev yapan muallimlerin problemlerinin farklılık arz etmesidir.³⁰

1919 senesi Mayıs ayında düzenlenen kongresinden 19 gün kadar sonra gerçekleşen İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, diğer pek çok kesimce olduğu gibi Muallimler Cemiyetince de tepki ile karşılanmıştır. Bu durum Darülfünun konferans salonunda bir araya gelinerek şiddetli bir şekilde protesto edilmiştir³¹. Katılımın oldukça yüksek olduğu birleşimde, Ragıp Bey, Nakiye Hanım, Uygulama Okulu Müdürü İhsan Bey, İstanbul Lisesi muallimlerinden Besim Bey, Mercan Lisesi tarih muallimi Emin Ali Bey ve dönemin ünlü eğitimci yazar ve hatiplerinden Halide Edip (Adivar) Hanım katılımcılara hitap etmiştir. Her bir konuşmacı İzmir'in işgalinin kabul edilemez olduğunu şiddetle vurgulamıştır. Toplantının ardından ise padişaha, devletin bütünlüğünün her hâlükârda korunması gerektiğini belirten bir telgraf çekilmiştir.³²

Cemiyet, 1920 senesi genel kongresini 7 Mayıs'ta toplamayı planlamışsa da işgal güçlerinin getirmiş olduğu içtima yasağından dolayı muallimler bu tarihte bir araya gelememiştir. Kongrenin icrası 3³³ (ya da 31)³⁴ Aralık 1920'yi bulmuştur. Bu kongrede önceki dönemlerin aksine fahri başkanlık makamında muallim Cudi Efendi yer almıştır. Ayrıca İdare Heyetinin diğer üyeliklerinde de önemli değişiklikler söz konusudur. Yapılan seçimler sonucunda yeni heyet şu isimlerden oluşmuştur; Reis: Hasan Fehmi Bey (Kabataş Sultanisi muallimlerinden), Kâtib-i Umumi: Hüsnü Hamit Bey (Darülfünun muallimlerinden), Muhasebeci: Haydar Niyazi Bey (Çamlıca Sultanisi muallimlerinden), İdare Müdür ve Veznedar: Ahmet Halit Bey (maarif müfettişlerinden), Azalar: Sadrettin Celal Bey (İstanbul Sultanisi muallimlerinden), İrfan Emin Bey (muallim ve (mehami/avukat), Fazıl Bey (Darüleytam müdürlerinden), Hamid Sadi Bey (Darülfünun muallimlerinden), Sadet Hanım (Darüleytamdan), Nafi Atuf Bey (Sultani müdürlerinden).³⁵

1921 senesinin ilk kongresi 20 Mayıs'ta gerçekleştirilmiştir. 17 Haziran³⁶ ve 12 Ağustos tarihlerinde birer toplantının daha icra edildiği anlaşılmaktadır. 1922 senesi içerisinde de kongre programı oldukça yoğundur. Ayrıca bu yılın Eylül'ünden itibaren yayın faaliyetlerine başlandığı bilinmektedir. İlk devresinde 1927 senesine kadar 54 sayı yayımlanan *Muallimler Mecmuası*, 1930 senesinden 1935 senesine kadar da Latin harfli olarak yayımlanmaya devam etmiştir. Bu devrede yayımlanan 39 sayı bulunmaktadır.³⁷

1922 senesinde 13 Ocak, 23 Haziran³⁸, 7 Temmuz³⁹ ile 1 ve 29 Aralık tarihlerinde kongrelerin toplandığını ifade etmek gerekir. 17 Kasım'da bir araya gelmesi öngörülen fakat çoğunluk sağlanamadığından 1 Aralık'ta⁴⁰

³⁰ Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 264-265, 271.

³¹ *Muallimler Cemiyeti 136-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-, 2-5.*

³² Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 222-227. Telgraf şu şekildedir; "Şevketlü padişahımız efendimiz, Türk İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgali haber-i elimi ile mecruhu'l-kalb olarak akd-i ictima' eden İstanbul mektepleri mu'allime ve mu'allimleri yedi yüz senelik mu'azzam devletimizin ve on dört asırlık İslâm hilâfetinin müdafaası uğrunda feda-yı hayata azim bulduklarını arz ve âti ne olursa olsun terbiyesiyle mükellef oldukları Türk çocuklarını taht-ı hümayunları etrafında ebedi istiklâl aşkı ve irtikâb edilen haksızlıklara Türkiye'yi taksim eden herhangi bir mu'ahadiye vaz'-ı imza edilmemesi istirhamına terdifen südde-i seniyye-i cenab-ı mülükânelerine ref' ve iblâğ eylerler. Olbabda ve katabe-i ahvalde emrû ferman şevketlü ve sevgili padişahımızın efendimiz hazretlerindedir". Bkz. Haluk Selvi, *İşgal ve Protesto*, İstanbul: Değişim Yayınları, 2007, 162.

³³ Bkz. *Muallimler Cemiyeti 136-1920 Senesi Heyet-i umumiye Risalesi -2-, 1.*

³⁴ *Muallimler Cemiyeti 1338-1922 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -3-, İstanbul: Evkaf Matbaası, 1922, 20.*

³⁵ *Muallimler Cemiyeti 1338-1922 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -3-, 20.*

³⁶ Kongre Darülfünun binasındaki kongre salonunda 170 azanın katılımı ile gerçekleşmiştir. Kongrede Cemiyet nizamnamesinin tadili konusu ele alınmıştır. Bkz. "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Vakit*, 19 Haziran 1921, 1.

³⁷ *Muallimler Mecmuası 1922-1927 (Osmanlıca) ve 1930-1935 (Latin harfli) seneleri arasında yayımlanmıştır. Mecmua hakkında bkz. Yunus Pustu, "Muallimler Mecmuası (1922-1927, 1930-1935)", *Atatürk Ansiklopedisi* (dijital), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/muallimler-mecmuasi-1922-1927-1930-1935/>. 22.12.2021; Yunus Pustu, "Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi ve Şubelerinin Neşrettiği Mecmualar", *ÇUKAR (Çukurova Araştırmaları Dergisi)*, 2 (2017), 56-91.*

³⁸ *Muallimler Cemiyeti 1338-1922 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -3-, 2, 11, 20.*

³⁹ Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 249-254.

⁴⁰ 13 Ocak 1922 tarihinde seçilen ve 23 Haziran 1922 tarihine kadar görevde kalan idare heyeti şu şekildedir; Reis: Muslihittin Adil Bey (Hukuk Fakültesi mezunlarından), Katib-i Umumi: Ali Haydar Bey (Edebiyat Fakültesi muallimlerinden), Muhasebeci: Hasan Fehmi Bey (Kabataş Sultanisi muallimlerinden), Veznedar: Şahin Bey (Kadıköy Sultanisi muallimlerinden), İdare Müdürü: Hasan Besim Bey (Kandilli Sultanisi muallimlerinden), Azalar: Sabiha Hanım (Fatih Esat Numune Mektebi muallimlerinden), Ahmet Hamdi Bey (Dârümuallimat ve Mülkiye muallimlerinden), Harun Reşit Bey (Dârümuallimin müdür muavini), Esat Muhas Bey (Halkalı Ziraat Mektebi muallimlerinden), Ekrem Bey (İstanbul Sultanisi muallimlerinden), Niyazi Tevfik Bey (Kadıköy Sultanisi müdürü), Halit Bey (Kabataş Sultanisi muallimlerinden), Bekir Sıtkı Efendi (Eyüp Sultani İnas Numune Mektebi müdürü), Hilmi Bey (Nilüfer Hatun Mektebi müdürü), Cemal Bey (Davut Paşa Sultanisi muallimlerinden). Bkz. *Muallimler Cemiyeti 1338-1922 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -3-, 2.*

gerçekleşen kongrenin ana gündemi, saltanat makamının kaldırılması sonra eğitim ordusunun vaziyetidir. Zira bu durumda muallimlerin ne surette görev yapacakları konusunda bir belirsizliği ortaya çıkartmıştır. Muallimlerin, İstanbul Hükûmeti idaresi sırasında alamadıkları birikmiş maaşları meselesi de bir diğer gündem maddesidir. Söz konusu problemlerden dolayı kongrede yeni durumda özellikle malî hususlarda nasıl hareket edileceği ile tayin ve atamalar için nasıl bir yol izleneceği konuları ele alınmıştır.⁴¹

29 Aralık'ta (1922) gerçekleşen ve 250'den fazla azanın katıldığı kongrede yine benzer konular görüşülmüştür.⁴² Bunun yanında "maarif buhranı" sebebiyle öğretmensiz kalan Anadolu'daki okullara muallim tayinleri meselesi de kongrenin bir diğer önemli gündem maddesidir. İstanbul Maarif Müdüriyeti bünyesinde bu amaçla bir komisyonun tesis edilmiş olması ve bu komisyonun girişimleri İstanbul muallimlerini ziyadesiyle tedirgin etmiştir. Kongrede memleketin her mahallinin kutsal olduğu, kendilerinin sadece İstanbul'da çalışmak niyetinde olmadıkları özellikle ifade edilmiştir. Ancak ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmadan, zamansız bir şekilde ve kış ortasında muallimlerin, aile üyeleri ile birlikte tayin olacakları mahallere gitmelerinin imkân dâhilinde bulunmadığı vurgulanmıştır. Mevcut ortam içerisinde muallimlerin zoraki bir surette bu uygulamaya tâbi tutulmalarının talebelere de fayda sağlamayacağı dile getirilmiştir.⁴³ Muallimler Cemiyeti, Anadolu'daki muallim açığının daha makul bir şekilde çözülebileceğini öne sürerek Ankara Hükûmeti'nin bu teşebbüsüne uzun bir süre karşı durmuştur. Fakat tüm bu çabalar İstanbul'da görev yapan muallimlerin Anadolu'nun çeşitli mahallerine tayin edilmesine mâni ol(a)mamıştır. Bu durum karşısında Cemiyet, siyasi iradeye olan eleştirilerini üst perdeden dile getirmiştir. *Muallimler Mecmuası*'nda "Şahsiyette İkilik" başlığı ile yayımlanan yazıda İstanbul muallimlerinin tepkisi ile muallimlerin ve talebelerin mağduriyetleri dile getirilmiştir.⁴⁴

İstanbul muallimlerinin mustarip olduğu bir diğer konu alamadıkları maaşlarıdır. Bunun en önemli sebebi, I. Dünya Savaşı ve sonrasında baş gösteren Millî Mücadele hareketinin getirdiği ortamdır. Onları bu konuda harekete geçiren asıl neden ise Anadolu'da görev yapan bazı muallimlerin daha sonra birikmiş maaşlarını tahsil etmiş olmalarıdır. İddia edildiğine göre bu durum resmî kayıtlarda da yer almaktadır. Bu dönemde İstanbul muallimlerine yöneltilen en önemli eleştiri Millî Mücadele yıllarında atıl kaldıklarıdır. Bu sebeple maaşı hak etmedikleri ileri sürülmüştür. Cemiyet mensupları ise bunun doğru olmadığını ve kendilerinin de bu yıllarda liyakatle vazife yaptıklarını ifade etmiştir. Onlara göre bu konu bir haysiyet meselesidir ve haysiyetleri zedelenen muallimlerin gelecek nesilleri yetiştirmeleri mümkün değildir.⁴⁵

Millî Mücadele yıllarında Muallimler Cemiyeti ve Mekâtib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyetinin içerisinde bulunan menfi şartlara rağmen Anadolu hareketini desteklediği hakkında ayrıca Ahmet Halit Bey'in 1948 senesinde *Bilgi* dergisinde yayımlanan "İstanbul Muallimler Birliği'nin Tarihçesi" başlıklı yazısına da değinmek gerekir. Yazıda Muallimler Cemiyetinin bir taraftan mesleğe ve meslektaşlara yönelik faaliyetler yürütürken diğer taraftan da imkânlar ölçüsünde Millî Mücadeleye destek verdiği ifade edilmiştir.⁴⁶

İstanbul muallimlerinin tepkisine neden olan diğer bir husus, yakın bir zamanda Millî Mücadele hareketinin sonlandığı ve ardından birçok değişim ve dönüşümün yaşandığı gerekçe gösterilerek onlardan maaş konusundaki aksaklıklara sabır göstermelerinin istenmesi olmuştur. İstanbul muallimleri bu tahammülü millî bir vazife olarak kabul edeceklerini beyan etmiştir. Ancak o sıralar aynı durumda olan birçoklarının bu husustaki mağduriyetlerinin giderildiği vurgulanmıştır. Bunu belirten İstanbul muallimleri, kendilerine çifte standart uygulandığını ifade ederek adalet taleplerini dile getirmişlerdir.⁴⁷

Netice olarak Cemiyetin 1922 senesi Aralık ayı sonunda düzenlenen kongresinde -aynı ay içinde gerçekleşen diğer kongreyi de kapsar mahiyette- sekiz maddelik bir önerge kaleme alınmıştır. Önergede eğitim teşkilatı ve

⁴¹ Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 258-260.

⁴² "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 4, 21 Kânûnevvel (Aralık) 1922, 60-61; "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 5, 12 Kânunusânî (Ocak) 1923, 65-68; Muallimlerin eskiden kalan maaşları farklı başlıklar altında da dile getirilmiştir. Bkz. Reis Ali Haydar, "Mütedahil Maaşlar", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 17-18, Kânunusânî (Ocak) ve Şubat 1924, 419-420.

⁴³ "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 4, 21 Kânûnevvel (Aralık) 1922, 60-61; "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 5, 12 Kânunusânî (Ocak) 1923, 65-68.

⁴⁴ "Muallimlerin Azli ve Tebdili Hakkında", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 1, 22 Eylül 1922, 15; "Şahsiyette İkilik", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 6, 19 Şubat 1922, 118-119.

⁴⁵ "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 5, 12 Kânunusânî (Ocak) 1923, 67; "Muallimlerin Vali Beyefendiye Cevabı", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 10, 30 Haziran 1923, 203, 204.

⁴⁶ A. Halit Yaşaroğlu, "İstanbul Muallimler Birliğinin Tarihçesi", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Sayı 15, 1948, 4.

⁴⁷ "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 5, 12 Kânunusânî 1923, 67; "Muallimlerin Vali Beyefendiye Cevabı", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 10, 30 Haziran 1923, 203, 204.

kadroları düzenlenirken İstanbul'un hususiyetinin dikkate alınması ile derslerin ihtisas alanlarına göre dağıtılması konuları yer almıştır. Ayrıca muallimlerin kazanılmış haklarının muhafazası, muallimlerin maaş, tayin, azil ve yer değişikliklerinin hazırlanacak bir kanun sayesinde güvence altına alınması önergede ön plana çıkan diğer hususlardandır. Bu doğrultuda Muallimler Cemiyeti İdare Heyetinin gerek basın yayın yolu ile gerekse de ilgili makamlarla iletişime geçilmek suretiyle aktif rol üstlenmesi istenmiştir.⁴⁸

İstanbul muallimleri kongrede aldıkları kararları Türkiye Muallimler Birliğine bildirmek için bir heyet oluşturmuştur. Oluşturulan heyet henüz Ankara'ya hareket etmeden, Ankara merkezli yayın yapan gazetelerin bir kısmında kendilerini hedef alan olumsuz yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Hatta Ankara'ya varınca dahi bu olumsuz yayın faaliyetleri devam etmiştir. Bu tavır, Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezince de gösterilmiştir. Bu sırada Türkiye Muallimler Birliği idaresi, İstanbul muallimlerini mahallî ve hususî bir amaca hizmet etmekle itham etmiştir. İstanbul muallimleri, bahsi geçen olumsuz yazılara karşı Ankara gazetelerine (*Hâkimiyet-i Milliye*, *Yeni Gün*, *Öğüt*) izahatta bulunmuştur. Böylece yanlış anlamalar önemli ölçüde ortadan kalkmıştır.⁴⁹

Muallimler Cemiyetinin 1923 senesi kongresi 7 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Kongrenin Darülfünun konferans salonunda icra edileceği öncesinde ilan olunmuştur. İlanda kongrenin yapılabilmesi için çoğunluğun sağlanması gerektiği belirtilerek azaların her hâlükârda katılımı istenmiştir. Kongre günü geldiğinde 200'e yakın kişinin hazır bulunmasına rağmen nisab-ı ekseriyet 217 olması sebebiyle bir karmaşa söz konusu olmuştur. Bunu aşmak için son üç toplantıya katılmayan ve taahhütlerini vermeyenlerin üyeliklerinin geçici olarak düşürülmesi gündeme gelse de bu hususta bir karar alınmamıştır. Sonrasında ise görüşülmesi acil olan konuların müzakeresine geçilmiştir.⁵⁰

Muallimler Cemiyeti ayrıca taslak bir nizamname oluşturarak 1923 Haziran'ından itibaren Tasarruf ve Yardım Sandıklarını faaliyete geçirmiştir. Aynı yılın Eylül ayı ortalarında gerçekleşen toplantıda ise bahsi geçen sandık nizamnamesi İdare Heyetinin onayına sunulmuş kabul olunmuştur. Amaç muallimler arasında maddi konularda yardımlaşma ve dayanışmanın temin edilmesi ve onları tasarrufa alıştırmaktır.⁵¹

Resim 2: Muallimler Cemiyeti 1924 Senesi Kongre Üyelerinden Bir Grup (*Tevhid-i Efkâr*, 29 Temmuz 1924, 1.)

⁴⁸ "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 5, 12 Kânunusânî (Ocak) 1923, 69.

⁴⁹ Bkz. Ahmet Hamdi, İbrahim Alaaddin, "9 Şubat 1339 Tarihinde Muallimler Kongresi'nde Okunan Rapor", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 6, 19 Şubat 1922, 96-97.

⁵⁰ *Muallimler Mecmuası*nda kongrenin 217 aza ile toplandığı bilgisi yer alsa da muhtemelen bu doğru değildir. Bkz. "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 11, 31 Temmuz 1923, 327-328. Kongrede başkanlık makamına Hakkı Tarık Bey geçmiştir. Kâtipliklerde ise Şazimet Hanımla, Arif ve Cemal Beyler yer almıştır. Bkz. "Muallimler Kongresi", *Vakit*, 8 Temmuz 1923, 3.

⁵¹ *İstanbul Muallimler Cemiyeti İktisat Sandığı Kongre Risalesi -1-*, Şehzadebaşı Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1340 (1925), 1; "Muallimler Kongresi", *Vakit*, 8 Temmuz 1923, 3.

Cemiyetin 1924 senesi kongresi hakkında ulaşılan ilk bilgi, kongrenin 21 Temmuz'da yapılacağıdır.⁵² Ancak o tarihte ekseriyet sağlanamadığından⁵³ nizamname gereği kongre bir hafta sonraya ertelenmiştir. Kongrenin toplanması için verilen yeni tarih ise 28 Temmuz'dur. Bu esnada da ekseriyet sağlanamamıştır. Ancak yine nizamname gereği kongre icra edilmiştir.⁵⁴ Bu sırada Cemiyetin başkanı Ali Haydar Bey'dir. Bahsi geçen tarihte Erkek Muallim Mektebi salonunda gerçekleşen kongrede ilk tedrisat giderlerinin genel bütçeden sağlanması ve yakın bir zamanda kongresini toplayacak olan Türkiye Muallimler Birliğine dair görüşmeler olmuştur. Bunun yanında ders programları ve *Muallimler Mecmuası*'nın durumu da kongrede ele alınan başlıklardandır. 1924-1925 devresinde kongrede İdare Heyeti yenilenirken önceki yılların aksine Cemiyete fahri reis tayin edilmemiştir. Yapılan seçimlerle oluşan heyet ise şu şekildedir; Reis: Ahmet Hamit Bey, Kâtib-i Umumi: Zeki Bey, Muhasebeci: Hamdi Bey, Veznedar: Hamdi Nazım Bey, İdare Müdürü: Ahmet Tevfik Bey, Azalar: Kaniye Hasan Hanım, Sabiha Hanım, Faika Hanım, Ali Haydar Bey, Hüseyin Fehmi Bey, Harun Reşit Bey, Celal Ferdi Bey, Ekrem Bey, Nurettin Bey.⁵⁵

Muallimler Cemiyeti, Türkiye Muallimler Birliğine katılmadan önce son kongresini 15 Mayıs 1925'te düzenlemiştir. Kongrede, Cemiyete dâhil olmayan tek bir meslektaşın dahi kalmaması gerektiği özellikle istenmiştir. Kongrenin en önemli gündem maddesi ise daha önce de çeşitli vesilelerle gündeme gelen Türkiye Muallimler Birliğine iltihak mevzusudur. Bu sırada tek vücut olmanın önemi vurgulanarak söz, Türkiye Muallimler Birliğinin 1924 senesinde toplanan ilk genel kongresinde, bu konuda meydana gelen tartışmalara getirilmiştir. Kongre sırasında bu hususta yetkileri olmadıkları gerekçesi ile Türkiye Muallimler Birliğine iltihak hakkında menfi tavır sergileyen azaların İstanbul'a dönüşlerinden sonra bu konu Cemiyet bünyesinde detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu hususta bir diğer bilgi ise Muallimler Cemiyetinin 1924-1925 devresi heyet-i umumiye raporunda yer almaktadır. Burada Muallimler Cemiyeti idaresinin, Türkiye Muallimler Birliği ile bir ittifaka müspet baktığı ifade edilmektedir. Ancak Cemiyet idaresine göre ittifakın ne surette sağlanacağı netleştirilmelidir. İdare Heyeti bunun için Türkiye Muallimler Birliği yönetimine istikşafı görüşmelerin başlanması konusunda kendilerinin hazır olduğunu bildirmiştir. Fakat Türkiye Muallimler Birliğinden alınan cevap olumsuzdur. Buradan Türkiye Muallimler Birliği idaresinin iltihakın herhangi bir şart ileri sürülmeden gerçekleştirilmesini istediği anlaşılmaktadır. Bu gelişmenin ardından Muallimler Cemiyeti idaresinin İstanbul'da bulunan muallim örgütleri ile birliktelik kurma çabası içerisine girdiği görülmektedir.⁵⁶ Bu durum yakın bir zamanda Türkiye Muallimler Birliği ile gerçekleşmesi muhtemel olan bir görüşmede Muallimler Cemiyetinin elini güçlendirme çabası olarak yorumlanabilir.

3. Muallimler Cemiyetinin Türkiye Muallimler Birliğine İltihakı ve Onun Bir Şubesi Olarak 1928'e Kadarki Faaliyetleri

Türkiye Muallimler Birliğinin temeli 1921 senesi Mayıs'ında atılsa da Birliğin aktif bir şekilde faaliyete geçmesi 1923 senesinden sonradır. Bunun temel sebebi 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile savaş sürecinin resmen sona ermiş olması ve ardından iç meselelere ağırlık verilmeye başlanmasıdır. O sırada Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği adıyla Ankara merkezli çalışma yürüten Birliğin de (Türkiye Muallimler Birliği) teşkilatlanma çabaları içerisine girdiği görülmektedir. Birlik, bu doğrultuda 1924'te toplanan ilk genel kongresinde Türkiye genelinde bulunan muallim örgütlerini kendine bağlama kararı alarak ismini Türkiye Muallimler Birliği şeklinde değiştirmiştir. Bu esnada müstakil hareket eden diğer bir kısım muallim örgütü gibi Muallimler Cemiyetinden de bu birlikteliğe katılması istenmiştir.⁵⁷

İstanbul'da faaliyet gösteren Muallimler Cemiyeti ile Ankara merkezli teşkilatlanan Türkiye Muallimler Birliği arasındaki ilk sıcak temaslar 1922 senesindeydi. Cemiyetin 8 Temmuz'daki kongresine dair "Muallimler Cemiyeti Kongre Reisi Şemsettin" imzası ile Ankara'ya çekilen telgrafta Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliğine "anavatanın kurtarıcı" hitabıyla Cemiyetin iltifatları iletilmiştir. Bu telgrafa verilen cevap kısa süre içerisinde İstanbul'a ulaşmıştır. Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği Reisi Muhittin Baha (Pars)

⁵² "Muallimler Cemiyeti Kongresine Davet", *Tevhid-i Efkâr*, 5 Temmuz 1924, 5; "Muallimler Kongresi Bugün Toplanıyor", *Tevhid-i Efkâr*, 21 Temmuz 1924, 4.

⁵³ "Muallimler Cemiyeti Kongresi Toplanamadı", *Tevhid-i Efkâr*, 22 Temmuz 1924, 5.

⁵⁴ "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1924, 5; "Muallimler Cemiyeti Kongresi", *Cumhuriyet*, 29 Temmuz 1924, 2.

⁵⁵ *İstanbul Muallimler Cemiyeti 1340-1341 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -6-*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1925, 1; "Dün Muallimler Cemiyeti Kongresi Açıldı", *Tevhid-i Efkâr*, 29 Temmuz 1924, 1.

⁵⁶ *İstanbul Muallimler Cemiyeti 1340-1341 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -6-*, 4-6.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunus Pustu, "Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 99 (2019), 51-94.

imzası ile gelen cevapta ise iki örgütün birleşmesi fikri dile getirilmiştir⁵⁸. 1923 senesi içerisinde de bu konuda sıcak mesajların verildiği görülmektedir. Bu sırada yine birleşilerek aynı çatı altında çalışma yürütülmesi arzusu dile getirilse de bu, temenniden öteye geçememiştir. 1924 senesi genel kongresinde birleşme konusu gündeme geldiğinde ise kongrede hazır bulunan Muallimler Cemiyeti temsilcileri bu fikre taraftar olmadıklarını belirtmişlerdir. Onlar müstakil bir şekilde iş birliğinin devam ettirilmesinin daha faydalı neticeler vereceği kanaatindeydi. Ayrıca İstanbul temsilcileri bu hususu müzakere etmeye yetkili olmadıklarını belirterek kongreyi terk etmiştir⁵⁹. Muallimler Cemiyetinin Türkiye Muallimler Birliğine katılması hususu 1925 Mayıs'ında gerçekleşen Birliğin ikinci genel kongresinde tekrar gündeme gelse de bu hususta herhangi bir gelişme olmamıştır⁶⁰. Buna rağmen üç ay kadar sonra -2 Ağustos 1925'te- Muallimler Cemiyeti, Birliğe katılarak ismini İstanbul Muallimler Birliği olarak değiştirmiş ve onun bir şubesi olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır.⁶¹

Muallimler Cemiyetinin henüz bir yıl geçmeden kararını değiştirerek Birliğe iltihak etmesinin sebepleri üzerinde durmak gerekir. Bunlardan ilki Türkiye Muallimler Birliğinin bu yöndeki çabalarıdır. Ancak tek başına bu çabalar yeterli olmamıştır. Her ne kadar özerk yapıda bulunsa da Türkiye Muallimler Birliğinin o dönemde iktidara yakınlığı oldukça maruftur. Hatta Birlik başkanlarının ve idarecilerinin aynı zamanda hükümet üyeleri, milletvekilleri ve bürokratların olduğunu burada ifade etmek gerekir. Dolayısı ile dönemin şartlarında Türkiye Muallimler Birliğinin bu husustaki teşebbüslerinin reddedilmesi aynı zamanda hükümetle de ters düşmek manasına da gelecektir.

Yaşanan bu gelişme ile birlikte 1922 Eylül'ünden beri çıkmakta olan *Muallimler Mecmuası*'nın yayın politikasında önemli bir kırılma ortaya çıkmıştır. Devam eden süreçte iktidara karşı daha yumuşak bir tutum takınılmaya başlanmıştır. Mecmuada siyasi iktidarın politikalarına karşı çok fazla eleştiri getiril(e)memiş; eğitim ve kültür hayatına dair yazılar ile eğitimle alakalı içeriklere öncelik verilmiştir. Bu dönüşümle beraber mecmua, eğitime dair yürürlüğe giren mevzuatın (yasa, yönetmelik vb.) ilan edildiği bir haber kaynağı haline gelmiştir. Bundan sonra evvelce olmadığı kadar Osmanlı'ya karşı eleştirilerin, cumhuriyet inkılaplarına karşı ise sınırsız övgülerin yer alması meydana gelen dönüşümü yansıtmaya açısından önemlidir.⁶²

Türkiye Muallimler Birliğine katılan Muallimler Cemiyeti (İstanbul Muallimler Birliği) bu gelişmeyi *Muallimler Mecmuası* vasıtası ile duyurmuştur. Ayrıca iltihakın hemen ardından İdare Heyetine seçilen kişilerin isimlerini de mecmua vasıtası ile ilan etmiştir. Buna göre Birliğin başkanı Erkek Muallim Mektebi muallimlerinden Mustafa Şefik Bey'dir. Genel sekreterlik makamında da Darülfünun müderrislerinden Mehmet Emin Bey yer almıştır. Heyetin diğer üyeleri ise mektep müdür ve muallimlerinden Haydar, Akil, Hacı Tahir ve Zülfi Beylerle Naciye Hanım'dır.⁶³

1926 senesine gelindiğinde Birlik azalarına kimlik verilmeye başlanmıştır. Sinema ve tiyatro gibi etkinliklerde Birlik mensuplarının indirimli bilet alabilmeleri açısından verilen kimlikler önem arz eder. Ayrıca vefat eden ve mağduriyet yaşayan meslektaşlara yönelik girişimler de söz konusudur. Bunun yanında Birlik idaresi mesken bedelleri ve maaşlar konusunda Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi nezdinde teşebbüslerde bulunmuş ve nispeten bunda başarı sağlamıştır⁶⁴. Birliğin Tasarruf ve Yardım Sandıkları oluşturmak suretiyle mensuplarına destek sağlamaya çalıştığını da burada belirtmek gerekir.⁶⁵

İstanbul Muallimler Birliği, o esnada (1926 senesi ortalarında) İstanbul'da olan Eğitim Bakanı ve aynı zamanda Türkiye Muallimler Birliği başkanlığı vazifesini yürüten Necati Bey'in onuruna bir çay etkinliği düzenlemiştir. Bu esnada İstanbul Birliği başkanlığını yürüten Şefik Bey söz alarak katılımcılara hitap etmiştir. Sözlerinde saltanat ve meşrutiyet devirlerinde üst düzey devlet erkânı ile görüşülmesinin ve mevcut sorunların onlara aktarılmasının mümkün olmadığını vurgulayarak Cumhuriyet idaresi ile beraber meclis üyelerinin şehir şehir

⁵⁸ Sarıhan, *Maarif Ordusu*, 255.

⁵⁹ "Muallimler Kongresi", *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1924, 1; Hakkı Tarık, "Muallimler Kongresi İhtilafı", *Akşam*, 28 Ağustos 1924, 2.

⁶⁰ "Muallimler Kongresi: Muallim Cemiyetleri", *Muallimler Mecmuası*, Mayıs 18925, Sayı 31, 1428.

⁶¹ *Cumhuriyet* gazetesinin 3 Ağustos 1925 tarihli nüshası bu hadiseyi "İstanbul Muallimleri Dün Resmen Birliğe İltihak Etti" başlığıyla vermiştir. Bkz. "Muallimler Birliği", *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1925, 1.

⁶² Pustu, "Muallimler Mecmuası (1922-1927, 1930-1935)".

⁶³ "Muallimler Birliği Teşkilatı", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 33, Eylül 1925, 1496. İdare Heyeti azalarının görev yaptıkları okullar hakkında bkz. *Türkiye Muallimler Birliği İstanbul Merkezi 1925-1926 Senesi Kongresi Ruzname*, Yenises Matbaası, İstanbul 8 Temmuz 1926, 2.

⁶⁴ "Birlik Haber ve Hareketleri", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 38, Şubat 1926, 1653-1654.

⁶⁵ Süleyman Şevket, "İstanbul Muallimler İktisat Sandığı 30 Eylül 1341 Hesap Hülasesi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 38: Şubat 1926, 1655-1656; "İstanbul Muallimler İktisat Sandığı Teşrinisani 1341 Hesap Hülasesi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 39, Mart 1926, 1686-1688.

gezerek halkla hemhal olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda kanunların yürürlüğe girdiğini belirten Şefik Bey, aksaklıkların da haliyle olduğunu ancak bunların telafisi doğrultusuna adımların atıldığını dile getirmiştir. Konuşması sırasında ayrıca muallimlerin sorunlarını da Necati Bey'e arz etmiştir. Ardından ise Necati Bey bir konuşma yapmıştır. Sözlerinde Muallimler Birliğinin önemine değinerek ancak muallimlerin çabaları ile eğitim-öğretimde ilerlemenin sağlanabileceğini vurgulamıştır. Necati Bey bunun yanında meslek mensuplarının hak ve menfaatleri hususunda hükümetin teminatını iletmiştir.⁶⁶

Türkiye Muallimler Birliğine bağlanan ve İstanbul Muallimler Birliği adını alan Cemiyet, 8 Temmuz 1926 tarihinde genel kongresini toplamıştır. Bu sırada da Türkiye Muallimler Birliğine iltihakın yansımaları söz konusudur. Kongre boyunca tek çatı altında faaliyet yürütmenin faydalarından ve Türkiye Muallimler Birliğinin müspet girişimlerden bahsedilmiştir. Bu esnada Birliğin dâhili nizamnamesinin de oluşturulduğu görülmektedir. Altı başlık ve 27 maddeden oluşan nizamname, Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezinin nizamnamesi ile benzer maddelerden oluşmaktadır.⁶⁷ Aynı yılın Kasım ayı sonunda ise birliğin yasasının da yayımlandığı tespit edilmiştir.⁶⁸ 1927 senesi başına gelindiğinde ise İstanbul Muallimler Birliği başkanının Nureddin Ali Bey olduğu görülmektedir.⁶⁹

4. Türkiye Muallimler Birliğinin Konfederasyona Çevrilmesi Sonrası İstanbul Muallimler Birliği

Muallim dernekleri ve cemiyetleri, Türkiye Muallimler Birliğinin 1924-1925 senelerinde giriştiği ciddi teşebbüsler neticesinde tek çatı altında birleşmiştir. Buna ek olarak muallim örgütlenmesi mevcut olmayan birçok il ve ilçede de bağlı şubeler oluşturulmuştur. Bu sayede Birlik çatısı altında gerek hükümetin eğitim politikaları gerekse muallimlerin hak ve menfaatleri doğrultusunda önemli adımlar atılmıştır. 1925 ve 1926 seneleri bu açıdan oldukça önemlidir ve erken cumhuriyet döneminde muallim örgütlenmesinin zirveye ulaştığı yıllardır. Ancak bu durum çok fazla sürmemiştir. Türkiye Muallimler Birliği bu yapısını ancak dört yıl kadar muhafaza edebilmiştir.⁷⁰

Türkiye Muallimler Birliği, 26 Ağustos 1928'de toplanan son genel kongresinde mevcut yapısını değiştirerek mutemetlik usulüne geçmiştir⁷¹. Devam eden süreçte ise Konfederasyonun kendini lağvetme yoluna gittiği görülmektedir⁷². Bu gelişme ile birlikte İstanbul Muallimler Birliğinin de aralarında olduğu muallim örgütleri müstakil hareket etmeye başlamıştır. Muallimler Cemiyeti, en baştan beri bu tarz bir yapılanmayı savunsa da ani ve plansız olarak yaşanan bu gelişme onu da memnun etmemiştir. Maddi yetersizlikler bu memnuniyetsizliğin en önemli sebebidir. Bu ortam içerisinde İstanbul Muallimler Birliğinin bu devredeki ilk kongresi 12 Nisan 1929'da Darülfünun konferans salonunda toplanmıştır. Bu sırada İdare Heyeti seçimleri gerçekleştirildiği gibi federasyon usulüne uygun bir de yasa kaleme alınmıştır.⁷³

Bu devrede İstanbul Muallimler Birliğinin karşılaştığı bir diğer önemli sorun muallimlerin birliğe ilgi göstermemesidir. Bunu kırmak için Birlik idaresinin bazı girişimleri olsa da o sırada bundan sonuç alınmadığı aşikârdır. 1931 senesi içerisinde İstanbul'da görev yapan muallimlerden sadece yüzde yirmisinin Birliğe kayıtlı bulunması bunun en önde gelen yansımalarından biri olmuştur. Bununla doğru orantılı olarak Birliğin gerçekleştirdiği etkinliklere katılım oranı çoğu kere sınırlı kalmış ve Birliğin yayınladığı *Muallimler Mecmuası* da muallimlerden teveccüh görmemiştir.⁷⁴

⁶⁶ "Çay Ziyafeti", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 40-41, Nisan-Mayıs 1926, 1745-1742.

⁶⁷ *Türkiye Muallimler Birliği İstanbul Merkezi 1925-1926 Senesi Kongresi Ruzname*, İstanbul: Yenises Matbaası, 8 Temmuz 1926.

⁶⁸ Yasa için bkz. "İstanbul Muallimler Birliği Merkezi Yasası", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 45, Teşrinisani (Kasım) 1926, 1901-1905.

⁶⁹ *Muallimler Mecmuası*, Sayı 46, Kanunuevvel (Aralık) 1926, 1949.

⁷⁰ Pustu, "Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)", 63.

⁷¹ "T.C. Muallimler Birlikleri Federasyonu Yasası", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 8, 15 Mayıs 1930, 238.

⁷² "Birlik Haberleri", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 1, 1 Kânunusânî (Ocak) 1930, 32.

⁷³ "İstanbul Muallimler Birliği 930 Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 12, 15 Teşrinisânî (Kasım) 1930, 63-64.

⁷⁴ Kâzım Nami, "Okumakta Birlik", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 7, 1 Mayıs 1930, 193-195; Kâzım Nami, "Bizim Kongremiz", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 13, 15 Kânunuevvel (Aralık) 1930, 67-68.

Resim 3: Ocak 1931 Tarihli Kongreden Bir Kare (*Cumhuriyet*, 16 Kânunusânî (Ocak) 1931, 1.)

Türkiye Muallimler Birliğinin, meslek mensuplarının hak ve menfaatleri doğrultusunda hareket etmekten ziyade politikalarını uygulamak doğrultusunda hükûmetin bir kolu gibi hareket etmesi bunda önemli bir etkidir. Dönemde muallimler, birlik yolunda sarf ettikleri paraların hangi surette ve nerelere harcandığını sorgulamaya başlamıştır. Hayatlarını mesleğe adayan muallimlerin tepkisini çeken bir başka konu ise “tasfiyeye tabi” tutulduktan sonrası kendilerini az da olsa bir tazminatın verilmesi için Birliğin herhangi bir girişimde bulunmamış olmasıdır. Bunun yanında dönemde idarecilerinin Birliği çeşitli makamlara ulaşabilmek için bir vesile olarak gördüğü de muallimler arasında yaygın olan kanaattir.⁷⁵

İstanbul Muallimler Birliği idaresi mevcut bu kaniya rağmen muallimleri kazanmaya ve etkinliklerini devam ettirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda 1930, 1931, 1932, 1933 ve 1935 yıllarında kongreler düzenlenmiştir. Bu kongrelerde Birliğin genel durumu hakkında görüşmeler yapılarak İdare Heyetleri yenilenmiştir. Buna göre 1930 senesi kongresinde seçilen ve 1931 senesi kongresine kadar iş başında kalan İdare Heyetinde Ahmet Hamdi Bey başkan, Mehmet Ali Şevki (Sevündük) Bey veznedar ve Tahsin Demiray Bey de kâtip olarak vazife üstlenmiştir. Azalıklarda ise Sıddık Sami (Mülkiye Mektebi muallimlerinden), Şerif (edebiyat müderrisi), Ali Haydar (Galatasaray Lisesi Müdürü), Mahir (Erenköy Lisesi Müdürü) ve Tahir Beylerle (Göztepe Beşinci Mektep başmuallimi) Naciye Hanım (Beşiktaş On Sekizinci Mektep başmuallimi) yer almıştır. 1930 senesi kongresinde oluşan Hakem Heyetinde Yüksek Mektep Müderrisi Tefvik Recep Bey, Kandilli Orta Mektep Müderrisi Âkil Bey, Beyoğlu On Beşinci Mektep başmuallimi Şaziye Hanım ve İstanbul Birinci Mektep muallimi Nihat Bey görev almıştır. Hesap Müfettişleri ise lise matematik muallimi Hasan Fehmi ve İstanbul Yirmi Sekizinci Mektep başmuallimi Fahri Beylerdir.⁷⁶

1931 senesi İstanbul Muallimler Birliğinin tekrar teşkilatlanma çabası içerisine girdiği yıl olmuştur. Bu sebeple toplantı ve kongrelerin diğer senelere nazaran daha sık gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan biri 1931 Şubat’ındadır. Kongre öncesi Şevket Aziz Bey tarafından çocukların yetişmesine dair bir konferans verilmiştir. Akabinde ise kongre etkinliğine geçilerek Kongre başkanlığına Köprülüzade Mehmet Fuat Bey (Mehmet Fuat Köprülü) seçilmiştir. Kongrede bir senelik faaliyet raporu okunmuştur. Rapora itirazlar söz konusudur. Bunların temeli, muallimlerin içtimai hayatına ve yardımlaşmasına yönelik adımlar atılmadığı hususlarına dayanmaktadır. Bilhassa mali konularda Birliğe eleştiriler söz konusudur. Münazaralardan sonra oy çokluğu ile rapor kabul edilmiştir. Devamında İdare Heyeti seçimlerine geçilmiştir. Yapılan seçimlerde küçük bir değişiklikte birlikte eski heyetin göreve devamı kararlaştırılmıştır.⁷⁷

⁷⁵ Kâzım Nami, “Bizim Kongremiz”, *Muallimler Mecmuası*, Sayı 13, 15 Kânûnuevvel (Aralık) 1930, 67-68.

⁷⁶ “İstanbul Muallimler Birliği (1)930 Kongresi’nde İdare, Hakem Heyetleri ile Hesap Müfettişliklerine Seçilen Arkadaşlar”, *Muallimler Mecmuası*, Cilt 8, Sayı 13, 15 Kânûnuevvel (Aralık) 1930, 95.

⁷⁷ “Muallimler Toplandı”, *Cumhuriyet*, 16 Kânunusânî (Ocak) 1931, 1-2.

Resim 4: 27 Ağustos 1931 Tarihli İctimadan Bir Kare (*Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1931, 1.)

1931 senesi içerisinde 15 Haziran'da Birlik İdare Heyeti fevkalade olarak bir araya gelmiştir. Bu esnada heyetin bir senelik etkinliğine dair bir rapor hazırlanmıştır. Yaklaşık iki ay sonra ise kayıtlı 600 kadar mensubunun katılımı ile Birliğin senelik kongresi icra edilmiştir⁷⁸. Bu sırada Birliğin başkanı Hamit Bey'dir⁷⁹. 27 Ağustos'ta Birlik idaresi bir toplantı daha yapmıştır. O esnada 50-60 kadar muallim hazır bulunmuştur. Bu devrede barem kanunu sebebiyle muallimlerin alacakları maaşlar müzakere edilmiştir. Bu kanunla beraber muallimlere verilen mesken bedelleri kaldırılmıştır. Ayrıca yakın zamanda meydana gelen teşebbüslerle birlikte muallimlerden kazanç vergisi alınmaya başlanmıştır. Kongrede bu hususlarda hararetli tartışmalar olmuş ve neticede mağduriyetlerin giderilmesi adına Maarif Vekâleti nezdinde girişimlerde bulunulmasına karar verilmiştir.⁸⁰

15 Haziran'da gerçekleşen içtimada alınan kararlar birliğin genel kongresinin iki ay sonra yapılması kararlaştırılrsa da kongrenin toplanması sene sonunu bulmuştur. Kongrede Birlik heyetleri yenilenmiştir. Seçimlerde başkan, veznedar ve kâtiplik vazifeleri aynı kalırken diğer azalıklarda bazı değişiklikler olmuştur. Buna göre Ethem, Sıddık Sami (Onar), Ali Haydar, Mahir, Hamdi ve Rüştü Beyler İdare Heyetinin yeni üyeleridir. Şerif, Kemal, Nevzat, Hamdi Nazım, Tahir ve Mustafa Beyler de yedek azalıklara seçilmiştir. Hesap Müfettişlikleri ve Hakem Heyetleri ise tamamen değişmiştir. Arif Şükrü ve Yusuf Ağâh Beyler yeni hesap müfettişleridir. Kâzım Nami (Duru), Köprülüzade Mehmet Fuat, Sabri, Âkil ve Tahir Beylerle Şaziye Hanım da hakem heyetinde görevlendirilmiştir.⁸¹

1932 senesi genel kongresinin ilk olarak 30 Kasım'da bir araya gelmesi düşünülmüştür. Ancak bu tarihte çoğunluk sağlanamadığından kongre bir hafta ertelenmiştir⁸². Böylece kongre 7 Aralık'ta Sultanahmet'te bulunan Muallimler Birliği binasında toplanmıştır. Kongrede ilk olarak İdare ve Hesap Heyetlerinin raporları okunmuştur. Bu sırada Birlik binasının geçici olarak adliyeye bırakılması hususu da görüşülmüş ve memnuniyetle kabul edilmiştir. Devam eden süreçte İdare Heyeti yenilenmiştir⁸³. Yapılan seçimler neticesinde psikoloji profesörü Mustafa Şekip (Tunç), felsefe doçenti Hilmi Ziya (Ülken), antropoloji doçenti Doktor Şevket Aziz (Kansu), felsefe muallimi Nevzat Ayaz, Hıfzırahman Raşit (Öymen), Hüviyet Bekir, Kırk Dördüncü Mektep muallimi Tarık, Beşinci Mektep başmuallimi Selahattin ve Yedinci Mektep başmuallimi Ali Rıza Beyler yeni oluşan heyette

⁷⁸ "Muallimler Birliği İctimar", *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1931, 4.

⁷⁹ "Muallimler Birliğinde Çay", *Cumhuriyet*, 31 Temmuz 1931, 2.

⁸⁰ "Muallimler Maaşlarının Azalmasından Müşteki", *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1931, 1.

⁸¹ "İstanbul Muallimler Birliği 1931 Yılı Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 24, Kânunuevvel (Aralık) 1931, 127-128.

⁸² "Muallimler Birliği kongresi", *Cumhuriyet*, 1 Kânunuevvel (Aralık) 1932, 2.

⁸³ "Muallimler Birliği Senelik Kongresi", *Muallimler Cemiyeti*, Kânunuevvel (Aralık) 1932, 2.

görevlendirilmiştir. Adı geçen azalar arasından Mustafa Şekip Bey Birliğin başkanıdır. Hıfzurrahman Raşit Bey kâtiplik vazifesini yürütürken Tarık Bey de Birliğin muhasebecisi olmuştur.⁸⁴

1933 senesi genel kongresi hakkında iki farklı bilgi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kongrenin 4 Mayıs'ta Sultanahmet'teki Birlik binasında toplanacağına dairdir. Buna göre kongrede muallimlerin sükna bedelleri görüşülecektir⁸⁵. Diğer bilgi ise katılımcıların 11 Mayıs'ta Birlik binasında bir araya geldiğidir. Kongrede başkanlığı Ferit Zühtü Bey üstlenmiş, kâtipliklerde ise Münir ve Tarık Beyler yer almıştır. İdare ve Hesap müfettişlerinin raporları okunduktan sonra muallimlerin Birliğe alâka göstermedikleri dile getirilerek muallimlerin Birliğe ilgi göstermesinin gerekliliği ve bu doğrultuda yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Ardından ise İdare Heyeti seçimlerine geçilmiştir.⁸⁶

Gerçekleştirilen araştırmalarda Birliğin 1934 senesi kongresine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İstanbul Muallimler Birliği, 1935 senesi içerisindeki ilk kongresini ise Nisan ayı başında toplamıştır. İlk içtimanda geçici heyetini seçen Birlik, gündemini bitiremediğinden 8 Nisan'da tekrar bir araya gelmiştir. Halkevinde yapılan kongreye 800'den fazla muallim katılmıştır. Kongrede muallimlerin makam ve kıdem tahsisatı meseleleri ele alınmıştır. Görüşmelerin ardından resmî makamlar nezdinde girişimlerde bulunulmasına karar verilmiştir. Bu sırada önceki hafta teşekkül eden Birlik geçici İdare Heyetinin raporu okunmuş ve bu kısa sürede hayata geçirilen faaliyetler takdirle karşılanmıştır. Kongrede muallimler yararına yardım ve kooperatif teşkilatı oluşturulması, muallimlerin emeklilik işlerinin halli, Birlik mecmuasının (*Muallimler Mecmuası*) içeriğinin zenginleştirilmesi, muallimlerin tatil aylarında seyahatler yapabilmeleri için muhtelif ülkelerin ilgili birimleri ve idarecileri ile iletişime geçilmesi, vefat eden muallimlerin ailelerine yardım sağlamak amacıyla bir sandık kurulması ve haksızlığa maruz kalan muallimlerin sorunlarının giderilmesi yönünde görüşmelerde bulunulmuştur. Bunların hayata geçirilmesi ise yeni oluşacak heyete bırakılmıştır. Bunun için seçilen azalar ise İlk Tedrisat Müfettişlerinden Şevki, Birinci İlkokul Başmuallimi Adil, Beşinci İlkokul muallimlerinden Selahattin ve Haydar Paşa Lisesi fizik Muallimi Kenan Beyler ile Kız Muallim Mektebi hocalarından Hüviyet Bekir Hanımdır.⁸⁷

Birlik, aynı yıl içerisinde 8 Mart tarihinde tekrar bir araya gelmeyi planlamıştır. Ancak o tarihte kongreye pek az sayıda muallim katılmıştır. Bunun yanında dokuz kişiden oluşan Birlik idaresinden de yalnız bir kişi o esnada hazır bulunmuştur. Bu sebeple kongrenin icrası 25 Mart'a ertelenmiştir⁸⁸. 25 Mart'a gelindiğinde ise Birlik kongresinin İstanbul Halkevi binasında yapıldığı görülmektedir. Kongre, Birlik Başkanı Mustafa Şekip Bey tarafından açılmıştır. Akabinde kongre başkanlığına ilkokullar müfettişi Şevki Erksoy, kâtipliklere ise Üsküdar'dan Refet ve Beyoğlu'ndan Ali Rıza beyler seçilmiştir. Kongrede bir kısım katılımcı Birlik idaresini hiçbir icraat gerçekleştirilmemekle suçlamıştır. İdare Heyetinin buna cevabı ise Birlik mensuplarının idareye hemen hiçbir konuda destek vermediğidir. Bu sırada azaların yükümlü oldukları aidatlarını da ödemedikleri belirtilmiştir. Yaşanan tartışmalar esnasında Birlik başkanı Mustafa Şekip Bey'in de eleştirilere maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Onun eleştirilere verdiği cevap kendini müdafaa etmekten ziyade Birliğin içerisinde bulunduğu durumu ortaya koyar mahiyettedir. Zira o, sözlerinde evvelki genel kongre sırasında hasta olduğundan kongreye katılım gösteremediğini belirterek buna rağmen kendisinin Birlik başkanı seçildiğini ifade etmiştir. Beyan ettiğine göre bu vazifeyi gelen ısrarlar üzerine kabul etmek durumunda kalmıştır. Şekip Bey'in sadece bu sözleri dahi İstanbul Muallimler Birliğinin o sırada ne denli bir çıkmazın içerisinde bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Tartışmaların ardından geçici İdare Heyeti oluşturulmuştur. Heyette Hüviyet Bekir, Haydar Paşa Lisesi Fizik muallimi Kenan Sarier, Şevki Erksoy, Beyazıt Beşinci Mektep başmuallimi Selahattin ve İstanbul Birinci Mektep başmuallimi Adil Beyler görev almıştır.⁸⁹

İstanbul Muallimler Birliği, 25 Mart'taki toplantıdan yaklaşık iki hafta sonra, 8 Nisan 1935 tarihinde yıl içerisindeki üçüncü kongresini gerçekleştirmiştir. Bir araya gelinen yer yine İstanbul Halkevi salonudur. Kongreyi Birlik Başkanı Şevki Erksoy açmıştır. Sonrasında kongre başkanlığına Sabri Bey seçilmiştir. Kongrede

⁸⁴ "Muallimler Birliği 933 Senesi Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 35, 36, 37, Kânunusânî (Ocak)-Şubat-Mart 1934, 173-176

⁸⁵ "Muallimler Bugün Toplanıyor", *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1933, 2. Kongrenin 4 Mayıs'ta toplanmayı planladığı ancak yeterli çoğunluk sağlanamaması nedeniyle toplanamadığı muhtemeldir.

⁸⁶ "Muallimler Birliği Kongresi", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1933, 2; "Dün Yapılan İki Kongre", *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1933, 2. Muallimler kongrenin ardından Gazi Mustafa Kemal'e bir telgraf iletilmiştir. Bkz. "Muallimlerin Telgraflarına Cevaplar", *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1933, 2.

⁸⁷ "Muallimler Birliği Dün Kongresini Bitirdi", *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1935, 1.

⁸⁸ "Muallimler Birliği Dün Kongresini Akdedemedi", *Cumhuriyet*, 9 Mart 1935, 2.

⁸⁹ "Muallimler Birliği Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 38-39, 9 Mayıs 1935, 213-218.

İdare Heyeti seçimleri yapılmıştır. Seçilen üyeler daha önce geçici olarak bunun için vazifelendirilendir. Yukarıda da geçtiği üzere bunlar Hüviyet Bekir, Kenan Sarier (Haydarpaşa Lisesi Fizik ve Kimya muallimi), Şevki Erksoy, Selahattin ve Adil Beylerdir. Yedek azalıklar ise Kadıköy Dördüncü Mektep muallimi Osman, Erenköy Kız Lisesi Müdürü Mahir ve Üniversite Genel Kâtibi Ferit Zühtü Beylerdir. Hesap Müfettişleri de Nuri ve Tarık Beylerdir.⁹⁰

5. İstanbul Muallimler Birliğinin Kapatılmasına Giden Süreç ve Birliğin Lağvı

İstanbul Muallimler Birliği ayakta kalmak ve eski etkinliğini tekrar kazanmak doğrultusunda çaba sarf etse de dönemin siyasi konjonktüründe buna çok muvaffak olamamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkasının cemiyetler ve dernekler üzerindeki baskısı bunda önemli bir etkidir. Halk Fırkasının bu tutumu, İstanbul Muallimler Birliğine has bir uygulama olmayıp bütün dernekler için geçerlidir.

Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından kapsadığı kitle açısından mühim bir konumda bulunan İstanbul Muallimler Birliğinin bakışları üzerine çektiği ihtimal dâhilindedir. Birliğin ileri gelenlerinden Kâzım Nami Bey'in 1931 Nisan'ında Birliğin şu an için siyasi bir hedefinin olmadığı, fakat ilerleyen dönemde böyle bir işe girişirse bunun makul karşılanması gerektiğine dair yazısı dönemin şartlarında önemli bir çıkıştır.⁹¹ Ayrıca Birliğin o sırada ekonomik kazanç elde etmeye yönelik teşebbüslerde bulunması ve kendine yeter duruma gelmeyi hedeflemesi de dikkate alınması gereken bir diğer husustur.⁹² Hükümetçe dönemde zaten cemiyetler üzerinde menfi bir politika izlenmekte iken yaşanan bu gelişmelerin süreci daha da keskinleştirdiği muhtemeldir.

Genel çerçevede iktidarın cemiyetler üzerindeki baskılarının yanında, ilginçtir ki özelde Birlik azası bir kısım muallimin de İstanbul Muallimler Birliğinin lağvına yönelik faaliyetleri olmuştur. Bu doğrultuda 1936 Şubat'ında gerçekleşen kongrede Birlik azası bir kısım muallimin Birliğin feshi yönünde önerge sunduğu görülmektedir. Ancak bu teklif kabul görmemiştir. Bunda, teklifi verenlerin oylamaya katılmaması etkili olmuştur.⁹³ Akabinde teklif sahibi muallimler kongrede ekseriyetin oluşmadığını öne sürerek fesih kararının alınması için İstanbul vilayet idaresine başvurmuşlardır.⁹⁴ Fesih kararının alınmaması üzerine, Birlik İdare Heyeti azalarının önemli bir kısmı istifa etme yolunu seçmiştir. Bunu Birliğin 245 faal azasının istifası takip etmiştir. İstifa edenlerin tamamının ise halkevine katıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁵ Yaşanan bu gelişmelerin ardından Birliğe kayıtlı sadece 25 kişi kalmıştır. Buna rağmen o esnada birliğin başkanı olan Kenan Sarier lağv kararına çok sıcak bakmamıştır. Ona göre Birlik mensuplarının kahir ekseriyeti halkevi çatısı altına dâhil olsa da bu Birliğin dağıtılması için yeterli gerekçe değildir. Ancak bu sırada İstanbul Valiliği ve Belediyesi de işin içine girmiş; fesih kararı alınmaması durumunda bunun (fesh) belediyece alınacağı ifade edilerek Birlik idaresine gözdağı verilmiştir.⁹⁶

Birlik azası muallimlerin kendilerini bünyesinde toplamaya çalışan cemiyetlere/derneklere ilgisiz kalmaları makul karşılanabilir. Evvelki dönemlerde (Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında) de bunun örnekleri söz konusu olmuştur. Ancak ilgisiz kalmanın yanında bizzat kendilerine hitap eden bir sivil toplum kuruluşunun kapatılması yönünde faaliyetlere girişilmesi üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır. Muallimlerin, İstanbul Muallimler Birliğine üye oldukları halde aynı zamanda Halkevine katılmalarının da önünde herhangi bir engel yokken, Birliğin lağvı konusunda gösterdikleri bu gayreti devrin siyasi şartları ile alakalandırmak mümkündür. Bu sırada hükümetin cemiyetler konusunda izlediği politikanın bir kısım muallime de sirayet ettiği anlaşılmaktadır.

Hamdullah Suphi Bey'in tabiri ile ülkemizdeki sivil toplum kuruluşları açısından 1931-1935 arası yıllar "zorunlu bir intihar dönemi"dir.⁹⁷ Halk Fırkasının parti devlet bütünleşmesi bağlamında sivil toplum kuruluşları üzerinde

⁹⁰ "Muallimler Birliği Kongresi", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 38-39, 9 Mayıs 1935, 218-220.

⁹¹ Kâzım Nami, "Muallim Teşekkülü", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 18, 15 Nisan 1931, 226.

⁹² "Mektepte Kooperatif", *Muallimler Mecmuası*, Sayı 21-22, Eylül-Teşrinievvel (Ekim) 1931, 12-25; "Muallimler Birliğine Yeni Varidat", *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1932, 2.

⁹³ "Muallimler Birliği Kongresi: Fesh Kararının Verilmesi Geri Kaldı", *Akşam*, 2 Şubat 1936, 2; "Muallimler Birliği Kendi Kendini Feshediyor: Muallimler Halkevlerinin Muhtelif Kollarında Çalışacaklardır", *Akşam*, 17 Kânunusânî (Ocak) 1936, 1-4.

⁹⁴ "Muallimler Birliği: Bir Kısım Muallimler Vilâyete Müracaat Etiler", *Akşam*, 27 Şubat 1936, 3.

⁹⁵ Bu dönüşümle birlikte Halkevlerince muallimlerin lehine çeşitli maddi girişimlerde bulunduğu hakkında bkz. "Muallimlere Yardım: Halkevlerince Yapılacak Yardım Görüşülüyor", *Akşam*, 19 Kânunusânî (Ocak) 1936, 3.

⁹⁶ "Muallimler Birliği: Vilayet Birliğin Vaziyetini Tetkik Ediyor", *Akşam*, 13 Ağustos 1936, 3; "Muallimler Birliğinin Vaziyeti", *Akşam*, 16 Ağustos 1936, 3.

⁹⁷ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre 9, Cilt 9, Birleşim 109, 6 Ağustos 1951, 614.

izlediği politika, diğer dernek ve cemiyetler gibi İstanbul Muallimler Birliğinin de sonunu hazırlamıştır.⁹⁸ Ahmet Halit Yaşaroğlu, Birliğin kapatılma serüvenini “...ilga mı, infisah mı, kapatılma mı olduğu belli olmayan bir akıbet...” şeklinde tanımlamıştır.⁹⁹ O sırada İstanbul Muallimler Birliği genel sekreterliği vazifesinde bulunan Tahsin Demiray ise Birliğin Cumhuriyet Halk Fırkasının önde gelen isimlerinden Recep Peker tarafından kapatıldığını belirtmiştir. Ona göre Birlik idaresine ilk etapta halkevlerine katılması dikte edilmiştir. Bu teklifin kabul görmemesi üzerine ise Birlik kapatılmıştır.¹⁰⁰ Nihayetinde İstanbul Muallimler Birliği, 1935-1936 eğitim-öğretim devresinde Bakanlar Kurulunun kendisine tahsis ettiği merkez binasını boşaltarak kendisini feshetmek zorunda kalmıştır.¹⁰¹

Yaklaşık on yıl kadar kapalı kalan İstanbul Muallimler Birliği, çok partili hayata geçişin getirdiği liberal ortamda diğer cemiyetler gibi yeniden teşkilatlanmaya başlamıştır.¹⁰² Bu doğrultuda 12 Kasım 1946’da bir araya gelen öğretmenler bir nizamname oluşturarak kuruluş için hükûmete müracaat etmiştir. Gerekli işlemlerin tamamlanmasından sonra 1 Şubat 1947’de Eminönü Halkevinde bir toplantı gerçekleştiren yüz kadar öğretmen, Birlik İdare Heyetini de seçerek çalışmalarına yeniden başlamıştır.¹⁰³

Sonuç

Osmanlı ülkesinde modern manada muallimlerin örgütlenme girişimleri II. Meşrutiyet’in ilanı ile başlamıştır. II. Meşrutiyet’in sağladığı hürriyet ortamında tespit edilebildiği kadarıyla 14 muallim cemiyeti tesis edilmiştir. Bunların ekserisinin dönemin konjonktüründe çok fazla varlık gösteremedikleri ve kısa ömürlü oldukları görülmektedir. Muallimler Cemiyetinin ise I. Dünya Savaşı’nın devam ettiği yıllarda kurulması ve üç yıla yakın bir süre işgal altındaki İstanbul’da varlığını sürdürmesine rağmen diğer cemiyetlere nazaran daha aktif bir çalışma hayatı olmuştur.

Muallimler Cemiyetinin işgalin getirdiği zorluklarla mücadele ettiği muhakkaktır. Mevcut bu ortam içerisinde toplantılarını gizlilik içerisinde gerçekleştiren Cemiyet, ayrıca Anadolu’daki Millî Mücadele hareketine de imkânlar dâhilinde ve misyonuna uygun bir şekilde destek vermekten geri durmamıştır. Cemiyet, Lozan Antlaşması’nın imzalanmasının ardından rahat bir ortama kavuştuysa da sonrasında yayın organı olan Muallimler Mecmuası vasıtasıyla dönemin eğitim politikalarına yönelik ciddi eleştiriler getirmesi nedeniyle Ankara hükûmetini karşısına almıştır.

Muallimler Cemiyetinin 1922-1925 seneleri arasında siyasi iktidarın eğitim politikalarına yönelik ve muallimlerin haklarını savunmak doğrultusundaki tavırları oldukça özgün, net ve takdire şayandır. Bu devrede teşkilatı kendisinden çok daha geniş ve etkili olan Türkiye Muallimler Birliğinin asıl amacını ikinci plana iterek muallimlerin haklarını savunmaktansa siyasi iradenin politikalarının uygulayıcısı olmayı tercih etmesine rağmen, Cemiyet kuruluştaki amaçlarına sadık kalarak ve sivil toplum vashına yakışır bir şekilde icraatlarını devam ettirmiştir.

Muallimler Cemiyetinin eğitim politikalarına müdahil olma çabaları ve eleştirileri ile muallimlerin haklarını savunmaya yönelik tavrı, 1925 Ağustos’una kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra Türkiye Muallimler Birliğine katılarak İstanbul Muallimler Birliği ismini alan ve onun bir şubesi olarak etkinliklerini devam ettirmeye başlayan Cemiyetin, bu dönüşümle birlikte siyasi irade karşısındaki tavrında da gözle görülür bir değişim yaşanmıştır.

1925-1928 seneleri arasında Türkiye Muallimler Birliğinin bir şubesi olarak hareket eden İstanbul Muallimler Birliği, genel hatlarıyla iktidar politikaları doğrultusunda hareket etmiştir. Türkiye Muallimler Birliğinin 1928 senesi kongresinde teşkilat yapısında dönüşüme giderek konfederasyon usulüne geçmesinin ardından ise tekrar müstakil olarak hareket etmeye başlamıştır. 1929 senesinden sonra içerisinde bulunduğu mali yetersizliklere rağmen müstakil yapıda teşkilatlanma çabası içerisine giren ve çalışmalarına başlayan İstanbul Muallimler

⁹⁸ BCA 30-10-0-0-139-977-6; Öğretmenler Derneği, *Öğretmen Dünyası*, 48 (1983), 3; Ayrıca bkz. Pustu, “Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)”, 66; Enes Özkan, *Tek Parti Rejiminde Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Evrimi: İstanbul ve Ankara Muallimler Birliği*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019: 36.

⁹⁹ A. Halit Yaşaroğlu, “İstanbul Muallimler Birliği’nin Tarihçesi”, *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*, Sayı 15, 1948, 7.

¹⁰⁰ Bkz. Tahsin Demiray, “Halkevleri ve Muallimler Birlikleri”, *Fiske Taşları*, İstanbul, 1956, 43- 44’ten aktaran Enes Özkan, *Tek Parti Rejiminde Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Evrimi: İstanbul ve Ankara Muallimler Birliği*, 172.

¹⁰¹ Bkz. BCA 30-10-0-0-139-977-6. Ayrıca bkz. Pustu, “Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)”, 66.

¹⁰² “Birlik ve Gayeleri”, *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ve Birlik*, Cilt 1, Sayı 1, 1 Mayıs 1947, 1.

¹⁰³ “Muallimler Birliği XXII. Kongre Raporu”, *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ve Birlik*, Cilt 1, Sayı 7, 1 Aralık 1947, 10.

Birliği, faaliyete geçtiği ilk yıllardaki tutuma yakın eleştirel bir tavır içerisinde varlığını devam ettirmeye çalıştıktan sonra 1936 senesinde hükûmetin baskısı ile kendini feshetmek durumunda kalmıştır.

Tesis edildiği sıradaki ismi ile Muallimler Cemiyeti, Osmanlı döneminde faaliyete geçmiş, işgal yıllarını yaşamış, sonrasında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eleştirel tavrı ile varlığını devam ettirmiş, ardından ise malî ve siyasi sebeplerle bu tutumundan vazgeçmek durumunda kalmış bir muallim örgütü olması nedeniyle ülkemizin muallim örgütlenme tarihi konusunda oldukça mühim bir yere sahiptir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

Telif Eserler

Ahmet Hamdi, İbrahim Alaaddin. "9 Şubat 1339 Tarihinde Muallimler Kongresi'nde Okunan Rapor", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 6, 19 Şubat 1922: 96-97.

Akyüz, Yahya. "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 22 (1990): 1-48.

Akyüz, Yahya. *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1839-1950)*. Ankara: Pagem Yayınları, 2012.

Akyüz, Yahya. *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940*. Ankara: Doğan Basımevi, 1978.

Ali Haydar. "Mütedahil Maaşlar", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 17-18, Kânunusânî (Ocak) ve Şubat 1924: 419, 420.

Arslan, Zehra. "Osmanlı'da Toplumsal Örgütlenmeye Geçiş ve Cemiyetleşme Faaliyetleri", *Türk Yurdu*. 276 (2010): 58-61.

Demiray, Tahsin. "Halkevleri ve Muallimler Birlikleri", *Fiske Taşları*. İstanbul: 1956: 43-44.

Ergün, Mustafa. *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982.

Göldaş, İsmail. *İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi (1920)*. İstanbul: Kardeşler Basımevi, 1984.

Göldaş, İsmail. *Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I*. İstanbul: Öğretmen Dünyası Yayınları, 1981.

Hakkı Tarık. "Muallimler Kongresi İhtilafı", *Akşam*. 28 Ağustos 1924: 2.

İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmî ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*. İstanbul: 1987:1-42.

İstanbul Muallimler Cemiyeti 1340-1341 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -6-. Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul: 1925: 1.

İstanbul Muallimler Cemiyeti İktisat Sandığı Kongre Risalesi -1-. İstanbul: Şehzadebaşı Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1340 (1924): 1.

Karaçavuş, Ahmet. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 2006.

Kâzım Nami. "Bizim Kongremiz", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 13, 15 Kânûnuevvel (Aralık) 1930: 67-68.

Kâzım Nami. "Muallim Teşekkülü", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 18, 15 Nisan 1931: 226.

Kâzım Nami. "Okumakta Birlik", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 7, 1 Mayıs 1930: 193-195.

Kısa, Ahmet. Mütareke İstanbulu'nda Muallimler Cemiyeti ve Faaliyetleri (1918-1922), *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 31 (2020): 209-238.

Muallimler Cemiyeti 338-1922 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -3-. Evkaf Matbaası, İstanbul: 1922.

Muallimler Cemiyeti 335-919 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -1-. Matbaa-i Orhaniye, İstanbul: 2 Mayıs 330/919 Cuma.

Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnâmesi. Matbaa-i Amire, İstanbul: 1335 (1919).

Muallimler Cemiyeti, 1936-1920 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -2-. Evkaf Matbaası, İstanbul: 3 Kânunuevvel (Ocak) 1933-1920.

Özkan, Enes. *Tek Parti Rejiminde Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Evrimi: İstanbul ve Ankara Muallimler Birliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli: 2019.

Pustu, Yunus. "Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 99 (2019): 51-94.

Pustu, Yunus. "Muallimler Mecmuası (1922-1927, 1930-1935)", *Atatürk Ansiklopedisi* (dijital). <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/muallimler-mecmuasi-1922-1927-1930-1935/>. 22.12.2021.

Pustu, Yunus. "Nizamnâmelerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 98 (2018), 1-40.

Pustu, Yunus. "Türkiye Muallimler Birliği Genel Merkezi ve Şubelerinin Neşrettiği Mecmualar", *ÇUKAR (Çukurova Araştırmaları Dergisi)*. 2 (2017): 56-91.

Sarıhan, Zeki. *Millî Mücadele'de Maarif Ordusu*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2013.

Selvi, Haluk. *İşgal ve Protesto*. İstanbul: Değişim Yayınları, 2007.

Süleyman Şevket. "İstanbul Muallimler İktisat Sandığı 30 Eylül 1341 Hesap Hülasası", *Muallimler Mecmuası*. Sayı 38, Şubat 1926: 1655-1656.

Tokgöz, Fikret. "Dernekler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985: 366.

Toprak, Zafer. "1909 Cemiyetler Kanunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985: 205.

Türkiye Muallimler Birliği İstanbul Merkezi 1925-1926 Senesi Kongresi Ruzname. İstanbul: Yenises Matbaası, 8 Temmuz 1926.

Yaşaroğlu, A. Halit. "İstanbul Muallimler Birliği'nin Tarihçesi", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*. Sayı 15, 1948: 7.

Yaşaroğlu, A. Halit. "Konferanslar", *Yeni Bilgi Bilgi Yolu ile Birlik*. Cilt IV, Sayı 37, 1 Mayıs 1950: 11.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Muallimler Mecmuası

Tevhid-i Efkâr

Vakit

EKLER

EK-1.

Muallimler Cemiyeti Kongresine Ait Bir Fotoğraf

Kaynak: *Vakit*, 19 Haziran 1921, 1.

EK-2.

Muallimler Cemiyeti 1924-1925 Senesi İdare heyeti

Kaynak: *İstanbul Muallimler Cemiyeti 1340-1341 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi -6-*, İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1925.

EK- 3.

Muallimlerin Sorunlarına Dair Bir Haber

Muallimler maaşlarının azalmasından müşteki...

Dün yapılan içtimada Vekâlete müracaat etmeğe karar verildi

Maaşlarının azalması üzerine teşebbüsatta bulunmak üzere toplanan muallimler

İstanbul Muallimler Birliğinde dün hararetli bir içtima akte edilmiştir. İçtimada elli altmış kadar muallim bulunmuştur. İçtimanın mevzuu, barem kanunu mucibince muallimlerin maaşlarının aldığı yeni şekil hakkında vekâlet nezdinde teşebbüsatta bulunmaktır. Barem kanunu ile; evvelce muallimlere verilen mesken bedeli kaldırılmış, şimdi de kendilerinden kazanç vergisi alınmağa başlanmıştır. Muallimler, bu itibarla maaşlarının eskisine nazaran daha az bir miktara düştüğünü iddia etmişlerdir.

İçtima çok hararetli olmuş, müteaddit muallimler söz alarak beyanı mütalea etmişlerdir. Neticede vekâlet nezdinde bu hususta teşebbüsatta bulunulmasına karar verilmiştir.

Kaynak: Cumhuriyet, 28 Ağustos 1931, 1.